ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

1931

VI

„ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

Річна передплата . . . . . . 13·— зол.
Піврічна » . . . . 7·— »
Чвертьрічна » . . . . 3·50 »
Для членів »Червоної Калини« 3·— »
Ціна поодинокого числа . . . 1·20 »
В Румунії: річна передплата . 360 леїв
піврічна 190 л., чвертьр. 100 л.
Для інших країв 2 $ річно.

За кордоном приймають передплату на »Літопис Червоної Калини« та впис членів: **В Сполучених Держ. Північної Америки: The Ukrainian Legion, P. O. Box 578, Philadelphia, Pa. USA. / В Канаді: The Ukrainian Legion Winnipeg, Man. P. O. Box 2121. / В Румунії: Dmytro Herodot, Bucarest IV., Delea Veche 45.**

АДРЕСА: ЧЕРВОНА КАЛИНА, ЛЬВІВ, РУСЬКА 18/III.

КУПУЙТЕ
ВИДАННЯ „ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ“

	Ціна для нечленів	членів
Берестейський мир, з нагоди 10-х роковин 9. II. 1928. Спомини та матеріяли. Зладив І. Кедрин 320 стор. і 16 ілюстрацій	8 зл.	4 зл
Федір Дутко: **Глум.** Оповідання, ст. 52		
Д. Дорошенко: **Мої спомини про давнє минуле.** Частина І.-IV.	8·40 «	4·20 «
Богдан Лепкий: **Слота.** Поезії	90 «	45 «
От так собі. Мініятури, стор. 129 .	1·50 «	75 «
Між молотом і ковалом. Причинки до історії Укр. Армії. Сторін 79 . .	1·50 «	75 «
Ст. Левинський: **Від Везувія до пісків Сагари.** Сторін 84	3·25 «	1·70 «
Халіда Едіб: **В огні.** Повість з турецької визвольної війни. Сторін 234 . .	4·50 «	2·25 «
Василь Софронів: **Грішник.** Нариси. Сторін 104	1·50 «	75 «
Микола Голубець: **Львів.** Сторін 179	3·— «	1·50 »
А. Вільшенко: **Життя і пригоди Цяпки Скоропада.** Сторін 267	4·50 «	2·25 «
Роман Купчинський:		
І. **Курилася доріженька** Стор. 208	4·— «	2·— «
II. **Перед навалою.** Сторін 192 . .	4·— «	2·— «
Федір Дудко:		
І. **Чорторий.** Сторін 192	3·50 «	1·75 «
II. **Квіти і кров.** Сторін 192	4·— «	2·— «
III. **На Згарищах**	4·— «	2·— «
Ген. Всеволод Петрів: **Спомини з часів укр. революції.** I—III. Част. по зол.	3·50 «	1·75 «
Ч. IV. друкується.		
Юра Шкрумеляк: **Чета крилатих.** Сензаційна повість 17 аркушів друку	5·— «	2·50 «
Др. Степан Шухевич: **Спомини.** (Причинки до історії УГА. на підставі записок та власних переживань) I—V. Частина . . . . по зол.	4·—зл.	2·—зл.
Богдан Лепкий: **Зірка**, пов. з повоєнного життя	4·— «	2·— «
Володимир Лопушанський: **Перемога** — повість з визвольної війни. І і II. Частина . . . . по зол.	3·— «	1·50 «
Максим Брилинський: **Хресний вогонь.** Воєнні нариси	3·50 «	1·75 «
Т. Г. Масарик: **Світова революція**, т. І.	13·50 «	6·75 «
т. II.	8·— «	4.— «
Др. Ст. Шухевич: **Видиш брате мій** (8 місяців серед УСС-ів)	4·50 «	2·25 «
Др. Ганс Кох: **Договір з Денікіном**	1·80 «	0·90 «
М. Галаган: **З моїх Споминів**		
І, II. і III. Частина . . . . по зол.	4·— «	2·— «
IV. Частина	6·— «	3·— «
Микола Матіїв-Мельник: **На чорній дорозі** (новелі)	3·50 «	1·75 «
Богдан Лепкий: **Вадим**, повість з княжих часів	4·50 «	2·25 «
А. Чайківський: **Чорні Рядки.** Спомини	3·— «	1·50 «
Олена Степанівна: **На передодні великих подій**	2·— «	1·— «
І. Максимчук: **Кожухів** — доля старшин УГА, вивезених до Архангельська і на Сол. Острови	2·80 »	1·40 «
А. Крезуб: **Партизани** — спомини з життя повстанців — ч. І. і II. по	4·— «	2·— «
М. Костів: **Джін-Ґіс-Хан гряде.** . .	3·— »	1·50 «
О. Бабій: **Перші стежі**, повість . .	6·— »	3·— «
Е. Чикаленко: **Щоденник**	14·— »	7·— «
Віталій Юрченко: **Шляхами на Соловки**	5·— «	2·50 «
Ілько Калічак: **Записки четаря** . . .	2·80 «	1·40 «

АДРЕСА: ВИДАВНИЦТВО „ЧЕРВОНА КАЛИНА“, ЛЬВІВ, РУСЬКА 18/III.

ЛІТОПИС
ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ
ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ
III. Річник

ЧИСЛО 6 * ЧЕРВЕНЬ * 1931

„Зажурились Галичанки“
Мал. Леонід Перфецький

Є. Олесь

Я бачу вас

(Зі збірки »Кому повім печаль мою«)

Я бачу вас, святі могили,
Без написів, імен, хрестів,
Лише квітки в степах вас вкрили
Під тихий, тихий плач дощів.

Хто в них? Чиї тіла гарячі?
Хто назве лицарів, борців?
Хто втрати нації оплаче,
Коли поховано співців?

Благословенні будьте нині,
І присно, і во вік віків!
Світіть, як зорі, Україні!

Євген Маланюк

Провесна

І не збагнеш, і не збудуєш, —
Життя повз тебе протече.
Нащо ж напружувати всує
Вже обезкрилене плече?

Ще кілька весен — три... чотирі...
Ще кілька літ цих мрій та дум,
А потім — той незнаний вирій,
Де сліз нема, де згасне сум.

Лунатиме пуста нірванна
Глухої тьми, сліпої тьми...
...І все ж кричу тобі „осанна“,
Примаро, крізь вікно тюрми!

* * *

Ні Березіль, ні Март. Ґримхливо
Танцює взустріч нам весна:
Веселий ранок, далі — злива,
А далі — сніг.
І ніч ясна
Дзвінким заковує морозом
Це чорне місто, де душа
Не має сил спалити розум,
Нещадний, як вістря ножа; —
Він прозира людину й камінь,
Щоб їх останню темну суть
Поставить віч-на-віч з віками —
І тим свою натішить лють;
Зрива з облич рожеві маски,
Стирає їх стиранний ґрім...
Даремно. Світ, як глупство, пласкийй
І лаштунком обдертим — Рим.

* * *

Ні Березіль, ні Март. Що годен
Зробити зубожілий лан? — —
— Міцніш стискай же мій народе,
Відвіку скований талан!
На гойно вгноєному полі
Дзвінким хоралом пружних криць
Зросте з девятим валом волі
Твоя неструдженная міць.
А я розлюченим маґнетом
У вирі маґнетичних бур
Вістрям ярюсь на дальні мети
Крізь тьму, як мор, крізь тьму, як мур.

Лунай, лунай, весняний гомоне,
В порожний простір чужий!
Спалахне сонце — й серце зломане
Перелютує яр весни.

Господь воздасть Своєю мірою
За дні трівог, за дні страждань
І буде радість, Боже, вірую, —
Там, де паношиться вражда.

Де степ палав ланами ржавими
І вовком вітер вив в ночі, —
Міцними степовими травами
Зазеленіє далечінь.

Десять днів у Київі в січні 1919 р.

Спомини з Трудового Конґресу — Списав: *М. Ч.*

(Докінчення)

Прийшов день 22. січня 1919. На дворі був легкий мороз, хоч день був погідний та гарний. Сподівалися ми нині важних подій, бо в програмі дня було офіціяльне проголошення злуки Західньо-Української Народньої Республики з Придніпрянською Україною та вітворення Трудового Конґресу.

Зранку місто прибрало святочний вигляд. Гуртками то одинцем спішив народ на Софійську площу, що ціла топилася в повени державних прапорів. Так само Володимирська вулиця було одно море жовтої та блакитної краски. Кінець Володимирської вулиці в тім місці, де вона вибігає на Софійську площу, замикала тріумфальна брама, прибрана національними красками та гербами всіх українських земель, між якими на почетнім місці виднів галицький лев на золотім полі.

По середині так святочно прибраної Софійської площі на коні сидить Великий Гетьман Богдан та булавою вказує на північ. Як то зглядними є наші людські міркування та почування; давніше за царської влади творець цього постументу хотів у цей камінь вложити думку, що мовляв ваш гетьман Богдан вказує, що осьтам на півночі під царем православним будучність України, а нині... Нині серед того жовто-синього моря і мас народу енерґічний рух гетьманської булави в сторону Москви насував кожному з нас радше зовсім противну думку: „Геть з України на північ, московські зайди!“

Вздовж вулиць, що вели на площу Софії, шкільна молодь утворила шпаліри, а саму площу окружив кордон війська, пропускаючи до середини лиш делеґації, представників Уряду та чужоземних представництв. Поза кордоном війська збиралися великі маси народу, а навіть на дахах, деревах та мурах було повно цікавих. Головний провід над порядком свята обняв директор театру Садовський.

Саме тоді, як у Софійськім соборі черкаський епископ Назар правив Службу Божу, члени галицької делеґації, вже попередно запрошені, удалися на вулицю Інститутську до палати був. ґенерал-ґубернатора, а теперішнього осідку Директорії. Там на хвилю спинилися ми у великій салі принять, а небавом сіли ми на авта та перед 12-ою годиною опинилися на Софійській площі. Перед 12. год. вийшло з Софійського собору духовенство з процесією На чолі ступав катеринославський архиеп. Агапіт з пятьма епископами. Вїзд членів Директорії на площу привитав народ грімким „Слава“, а орхестра відіграла національний гимн. Напроти входу до св. Софії заняли місця члени Директорії, Уряду, представники дипльоматичного корпусу в Києві, гал. делеґація, члени Національного Союзу, Трудового Конґресу, представники війська, а передовсім старшини гал. відділів, стаціонованих у Київі.

Точно о 12. год. зачався святочний Акт Злуки Серед загальної тишини стає перед членами Директорії державний секретар д-р Л. Цегельський та відчитує в українській мові грамоту, яка говорила про ухвалу УНРади Зах Української Нар. Республики злучитися з УНРеспубликою. Грамота стверджувала, що ця ухвала згідна з правом самоозначення народів. Цю грамоту з датою — Станиславів, 17. січня і з підписами президії УНРади передає промовець голові Директорії Винниченкові. Зриваються оклики „Слава“, а по хвилі ту саму грамоту по французьки відчитує член делеґації д-р Ярослав Олесницький.

У відповідь на це член Директорії Швець відчитує Універсал Директорії, де говорилося, що Директорія приймає цей акт УНРади до відома та принимає Західню Україну до злуки з Придніпрянською Україною. Святочно проголошуваний Універсал кінчився словами: „Од нині во єдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини Єдиної України — Західньо-українська Народня Республика (Галичина, Буковина й Угорська Русь) й Наддніпрянська Україна. Здійснились віковічні мрії, якими жили і за які умірали кращі сини України. ОД НИНІ Є ЄДИНА НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНСЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛИКА“. Універсал носив дату — Київ 22. січня 1919. р. Під оклики „Слава“ передає проф. Швець універсал Др. Цегельському.

Які рої гадок пересувалися в душах учасників цього свята! Мов у якімсь далекім фільмі бачив я Володимира Святого, що вїздив на Софійську площу, вертаючи з Галичини, то знов Хмельницького, як він веде народні маси на захід, то знов виринув перед моїми очима Львів в дні 1. листопада та наш нічний відворот зі Львова. Якась журба за непевну сучасність налягала на душу; перед очима станули мені тисячні труднощі, що стояли ще перед повним зреалізуванням проголошеної злуки.

Грамоту та Універсал відчитували зібраному за військовим кордоном народові окремі окличники з чотирох кутів Софійської площі. Не знаю, чого майнула мені крізь думку картина, що так мусіла виглядати Богданова переяславська рада. Може саме памятник Великого Гетьмана наводив цю історичну паралелю, хоч на ділі ці дві події суттєво мало до себе подібні. По кожнім прочитанні грамоти та універсалу народ здіймав грімке „Слава“, а орхестра грала національний гимн.

Після цього духовенство під проводом арх. Агапіта стало до молебня, який скінчився многоліттвіями для Директорії, Уряду, війська і народу.

Просто з Софійської площі подалися ми до міського оперного театру на відкриття Трудового Конґресу. Показалося однак, що зараз Трудовий Конґрес не буде отворений. Директорія була непевна ситуації, особливо з огляду на непевне становище найчисленнішої партії есерів, бо на їх партійних зібраннях брали верх течії доволі неприхильні для Директорії. Важним було, щоби вперід відбулося засідання сеніор-конвенту, який справді в тім часі радив. Засідання мало вияснити ситуацію.

З міської опери вернули ми до Ґранд готелю на обід. В часі обіду довідалися ми, що Трудовий Конґрес таки буде ще нині вечером отворений.

Вже о 4. год. в опері кулюари були повні делеґатів. Між поодинокими ґрупами зауважувалось якесь взаїмне недовіря, не можна було бачити того ентузіязму, що вів усіх на спільне повстання проти

гетьмана. Около пів до 5-тої стали пускати делеґатів на салю, переводячи стислу контролю доручених всім леґітимацій. Місця занимали делеґати, де хотіли, та вже якось так мимоволі сталося, що по правій стороні салі (глядячи зі сцени) заняли всі передні місця Галичани, за ними сиділи нечисленні соціялісти-федералісти, соціялісти-самостійники та численніші від тамтих соціял-демократи. Центр та ліву сторону заняли есери. По середині першого ряду сидів проф. Грушевський. Під стіною на крайній лівиці заняли місця есери лівої течії, члени комунізуючого Бунду та комуністи. В льожах партеру та першого поверху примістилися члени Директорії та Уряду, вищі старшини СС-ів з полк. Коновальцем на чолі.

Перед початком засідання вважав я своїм обовязком пригадатися та зложити поклін мому професорові Грушевському, якого я вже чотири роки не бачив. Проф. Грушевський пригадав собі мене зараз та став розпитувати про стан в Галичині, особливо під Львовом.

Около 5-тої год. відкрив Трудовий Конґрес голова Директорії Винниченко святочною промовою, в якій коротко переповів історію повстання проти гетьмана та віддав пошану стрільцям, що впали в цій боротьбі. Після цього голова сеніор-конвенту Арк. Степаненко (есер) запропонував президію Конґресу у такому складі: від партії Село-спілки (есери) Дмитра Ордину, від обєднаної вже української соціял-демократії Семена Вітика, від галицького бльоку (без УСД) Тимка Старуха, від лівих фракцій не ввійшов ніхто до президії. До секретаріяту запропонував С. Бачинського (село-спілка), В. Злочанського (укр. с-д.), Биска (рос. с-д.), Воропая (с-с.), одно місце застережено для Союза укр. залізничників та поштовиків.

С. Вітик, як бачимо, став містоголовою Конґресу від усеї укр. соціял-демократії тому, що гал. соціял-демократи негайно по прибуттю до Київа злучилися з наддніпрянськими соціял-демократами. Та на ділі він проводив майже стало на всіх засіданнях Конґресу.

Після вибору президії як перша точка нарад прийшла справа злуки Західньої України з Придніпрянщиною. Перший в цій справі промовляв С. Вітик. Його промова була справді гарна та повна чуття. Всюди зазначував він передовсім потребу спільної боротьби робітничих та селянських верств в обох частях української землі за соціяльне та національне визволення. По нім забрав голос Лев Бачинський. В своїй промові вдарив він на сентиментальну нуту. Галичина та Придніпрянщина, говорив він, це дві рідні сестри, яким тепер треба лучити спільне добро і зло, щастя та нещастя. З промови бесідника плило тепер переконання про дійсну потребу доконаного акту, бо саме Лев Бачинський на засіданнях УНРади в Станиславові висказувався досить скептично про потребу негайної злуки обох частин України. По Бачинськім промовляв ще Любинський в подібнім змислі. Після цих промов Вітик піддав справу злуки під голосування через повстання з місць. За злукою встали всі крім скрайної лівиці есерів, комунізуючих та правдивих комуністів. Цей їх крок викликав бурю обурення на салі так, що вкінці і вони встають, лиш двох комуністів сиділо вперто на своїх місцях, як принципові противники злуки з реакційною Галичиною. Тим чином справу злуки полагоджено остаточно законодатною дорогою.

П я т н и ц я 24. с і ч н я і передполудне с у б о т и 25. с і ч н я заняли засідання комісій та фракцій, серед яких ішов завзятий бій, як ставитися до Директорії та в чиї руки слід евентуально віддати владу. Сварка над „питанням влади" була тим завзятіша, чим ближче під Київ підсувалися большевики, а край треба було в першу чергу боронити перед наїздником. Положення в Київі ставало чимраз більше нервове. Цього напруження нервів не бажала собі переживати більшість присутних в Київі членів гал. Уряду та президія делеґації. Не говорячи нічого решті членів делеґації, покинули вони Київ. З делеґацією лишився лиш державний секретар Цегельський зпоміж відповідальних її членів.

Як сказано, день 24 січня минув на нарадах комісій та фракцій Трудового Конґресу. Для нас був це вільний день. Щоби не тратити дармо дня, запросив нас от. Петлюра, який за гетьмана і ще й тепер був головою Всеукраїнського Союзу Земств, до київського земського будинку оглянути та запізнатися з працею київської ґуберніяльної самоуправи.

З великим заінтересуванням оглядали ми загальний, рільничий, санітарний, убезпеченевий та другі відділи київського земства. Систематична праця цеї установи, а передовсім гарний аґрономічний музей, що вів солідні досліди над почвою і ріснею Київщини, міг прямо імпонувати. Перед нами відкрилася установа з широким розмахом, зі зрозумінням інтересів населення завдяки широкій співпраці громадянських кол. На цій установі можна було багато навчитися, яку вартість може мати здорова самоуправа, оперта о волю і потреби населення. Наукова література, видана київським земством в останніх роках, дала нам можність пізнати, яку важну ролю відгравали земства в Росії та на Україні в дореволюційній добі.

Горячка Київа міжтим змагалася тому, що й місцеві большевики стали підносити голову, а з ними стали вже лучитися комунізуючі жидівські бундисти з Рафесом на чолі. Вони крайне ворожо ставилися до УНРеспублики. То тут то там на передмістях та в російських та жидівських робітничих дільницях збиралися нелеґальні мітінґи, але їх доволі справно ліквідували ССтрільці. Нераз перегнало крізь місто панцирне авто, зататакав машиновий кріс та пострахом привертав на якийсь час столиці спокій. Безпечество в місті ставало чимраз менше. Я сам стрінув під вечер людського трупа майже в середмістю, бо на одній із бічних вуличок від Софійської площі. Та це київських людей не дуже дивувало. Се в нас — мовляли — в теперішних часах часта річ. В Київі в цих днях можна було всього сподіватися.

Та часть гал. делеґації, що лишилася в Київі, вважала своїм обовязком витревати на місці, свідома відповідальности за те, який хаос повстав би, колиб до того всього Трудовий Конґрес відібрав владу Директорії, яка в цім часі репрезентувала на Україні все ще таки одиноку поважну національну владу.

Серед такого нервового настрою отворено 25. січня засідання Трудового Конґресу. Предметом обрад був звіт Директорії та Уряду. Звіт в імени Директорії здавав її голова Винниченко. Говорив він про сучасне положення України, про її відношення до більшевиків і антанти. Згадав він про запевнення більшовиків, що збережуть невтральність у відношенню до республиканської України по поваленню гетьмана та про те, як перфідно зломили вони дане приречення та війною пішли на Україну. Мимоволі насувалася мені вже тоді думка, як наївно гляділи

тодішні керманичі України на свого північного сусіда та як без причини обурювалися на більшовиків, які зі свого становища вели чейже політику тверезу та без утопій.

Обережно оминає Винниченко всяких натяків на можливість ближчого порозуміння з антантою, щоби не викликувати бурі зі сторони лівих течій, хоч на ділі велися переговори з побідною антантою, та нажаль з не дуже щасливим вислідом для Української Держави.

Після Винниченка в імени Уряду говорив премієр Чехівський загально про працю міністрів, а мін. Мартос про „пекуче тоді земельне питання". Смішно було чути про ріжні земельні проєкти саме в той час, коли український уряд якраз тратив під собою цю святу землицю з дня на день. От. Петлюра говорив про військові справи та подавав до відома, якими збройними силами розпоряджає Україна під цей момент. З його слів між стрічками давалася вичути песимістична нута, що 250-тисячна повстанча армія танула з дня на день, а власне кажучи мало не єдиною певною силою були тільки С. Стрільці та ще деякі нечисленні місцеві частини.

Слідуючий день заняла дискусія над звітом Директорії. На звітами від Галичан забрав голос Старух і Вітик, та їх промови були дуже помірковані в порівнанню до других бесідників. Ліві есери гостро критикували Директорію та Уряд за їх реакційність в земельних та робітничих справах. Група проф. Грушевського вимагала привернення влади Центральній Раді. Лівиця есерів жадала заведення українських рад, що мали служити як антидотум на більшовизм, бо більшовики стояли вже яких 50 кільометрів від Дніпра. Виглядало це так, немовби то прихильникам рад на Україні треба було аж постанови Директорії про заведення рад, коли ради діставали вони в простіший спосіб з приходом більшовиків. Комуністи та комунізуючий жидівський Бунд з Рафесом на чолі чулися вже так самопевними, що на Трудовім Конґресі кидали прямо визов У. Н. Республиці, знаючи ліберальність українських соціялістів.

Ситуація на Тр. Конґресі ставала горяча. Ніхто не був певний, чи більшість таки не заявиться за уступленням Директорії. Навіть Директорія побачила, що анархія заливає державне судно, що йде тут про справу бути Україні, або не бути. На випадок неґативного голосування теперішна влада була приготована ужити сили та розігнати Трудовий Конґрес. Тому вже від хвилі отворення Тр. Конґресу будинок міської опери обсадили відділи С. Стрільців.

Виходжу раз в часі перерви до кульоарів та випадково сходжу у низький партер, а там над крісами сперті ждуть галицькі вірли наказу начального вожда Республики. Стаю говорити з першим стрічним. Молодий хлопчина яких 22 роки. Спершу, не знаючи хто я, не хоче входити зі мною в ніяку розмову, аж коли почув мій галицький говір, розговорився отверто. Довідуюся, що походить він з Руської Рісни під Львовом. Вістки з дому не має, бо село його саме на боєвій лінії Львова. Питаю, чи не хотівби вертати в Галичину, зі зрозумінням свойого військовового обовязку відповідає, що і тут, в Києві, їх потреба. Оферую йому поміч в переданню листа до рідні та бачу, що ціла його душа тут на стійці обовязку, де рішається доля України.

Дискусія на Тр. Конґресі дійшла до найвищого розгорячення, коли на сцену виступив та став промовляти Рафес, представник комунізуючого жидівського Бунду. На Урядові та Директорії не лишив він сухої нитки. Владу назвав реакційною, що звязалася з антантою проти робітничо - селянського Уряду. Обвиняв Уряд, що за посередництвом ґен. Грекова віддав антанті українські залізниці від моря (Одеси) до стації Роздільної. Його провокацій слухав Трудовий Конґрес терпеливо. Аж коли Рафес заатакував С. Стрільців та галицьких стрільців назвав „сирим крестянством", що в своїй клясовій несвідомости давить всякий робітничий рух Києва, счинився на лавах Галичан такий пекольний вереск, що й одного слова не було чути. До протесту Галичан прилучилися прочі уґрупowання до правих есерів включно. Як попарений кидався Рафес по сцені, довший час намагався перекричати всіх та надармо. Чути лиш було оклики „большевицький наймит, злізь зі сцени". Вкінці і Рафес зрозумів, що Галичани не менше вперті, як київські комунізуючі бундисти та що його не допустять до слова, зійшов зі сцени. Здавалося, що прийде момент, що делеґати з правиці кинуться на нього та силою стягнуть його з естради і це булоби сталося, якщо заглублення на орхестру не відділялоби сцени від салі. Та в сім часі появився в льожі от. Петлюра в товаристві Коновальця. Се було немов остереженням на адресу комунізуючих, хто тепер заговорить на Конґресі, якщо вони не успокояться. І се поділало успокоюючо на лівицю.

Остаточно піддано звіт Директорії та Уряду під голосовання. Поважною більшістю голосів апробовано їх діяльність, а ухвалений Тимчасовий Закон про владу затверджував Директорію та доручав їй підняти всі міри для оборони країни перед більшовиками, які вже підступили з Лівобережжа під Київ на віддаль яких 30 км.

На кінцевім засіданню Трудовий Конґрес уповажнив Директорію видати Універзал до народу та ці-

Софійський майдан зі собором св. Софії і памятником Хмельницького. На цім майдані відбулося проголошення злуки українських земель дня 22. І. 1919 р.

лого світа, взиваючи нарід до бою з наїздником, а весь світ на поміч проти більшовиків. Такий Маніфест появився з датою 28. січня 1919. р. Та паперовий маніфест не уратував ні Київа, ні України перед ворогом, ні полуднево-східної Европи перед більшовиками.

В останнім дні нашого побуту Київ зачинав евакууватися. Багаті люди то фірами, то повозками з клунками виїздили на захід. І наше положення ставало трівожне, ще й тому, що Київа ми не знали та на випадок більшовицького повстання ми, не маючи де скритися, впалиби жертвою більшовицької помсти. Та успокоїв нас полк. Коновалець, який заявив нам, що ручить за наш виїзд з Київа в час, коли буде потреба. Навіть колиби мав залишити якусь часть майна, то нас вивезе.

Справді з вечора дістали ми повідомлення, що слідуючого дня 29. січня рано на двірці ждати буде на нас поїзд та що для нас зарезервовано окремий віз. На другий день около 10-тої год. ми всі вже були на двірці, а коли висланий старшина ствердив, що всі члени делеґації всіли до потягу, потяг перед полуднем відїхав на Жмеринку. Зі Жмеринки вертали ми через Проскурів та звідси звернули на полудне подільською залізницею через Ярмолинці та на Гусятин прибули до Галичини, бо головний шлях Проскурів, Підволочиська, Тернопіль був забитий евакуаційними потягами.

В Гусятині пересіли ми на галицький поїзд, а другого дня по полудні після виїзду з Київа прибули до Станиславова.

НАШІ ЗА ДРОТАМИ

Написав: *Леонід Бачинський*

Минуло рівно 10 літ, як військо Української Народньої Республики, після своєї поразки большевиками, перейшло р. Збруч і опинилося інтерноване за дротами.

Річ певна — знайдуться люди, які життя нашого війська за дротами опишуть точно і безсторонно. Як маленький причинок, для будучого історика чи мемуариста хай послужать і отсі рядки.

Відносяться вони до часу від перших днів інтернування в Калішському таборі, де був ґенерал Удовиченко зі своєю дивізією до дня 15 листопада 1921 року, отже менш-більш за один рік.

В той час в цьому таборі був надзвичайний рух. У всіх ділянках культурно-освітної праці йшла інтенсивна робота. Просто не хочеться вірити, що могли морально прибиті старшини і вояки так працювати над собою і своїм образованням.

В таборі інтернованих була школа грамоти. В ній було 3 ступні: до першого ходило 143 вояки, до 2 ступня 171, і до 3-го 106. Разом 420 учнів.

Виклади для всіх козаків відбувалися з таких ділянок знання:

Ґеоґрафії, історії україни, історії укр. літератури, гіґієни, військової етики, статистики, національного питання, зоольоґії і на теми сучасного менту.

Книгозбірня числила 818 книжок. З них українських 571 і чужих 247. В день пересічно позичалося 192 книжки.

Для збирання матеріялів до історії 3 дивізії утворилася Історична комісія. Зорґанізована була читальня, в котрій перебувало денно 322 людей. Крім того були читальні в кожній поодинокій частині, де число книжок до читання було від 100 до 200.

Старшини зорґанізували перекладну комісію, котра переложила понад 30 військових німецьких і французьких творів на українську мову.

В таборі виходила ґазета „Залізний стрілець“, крім того передплачувалися ґазети: „Українська Трибуна“ і „Нове життя“.

Видавнича діяльність також була дуже плідна. Про неї писав я окрему статейку[1]).

Крім теоретичної науки інтензивно працювали фахові майстерні: кустарна, слюсарна, столярна, шевська, кравецька і переплетна. Деякі майстри були свої, деяких запрошували. Ці майстерні пізніше принесли велику поміч нашим козакам, як ліквідувалися табори. З ремеслом в руці скорше знайшли собі зарібок.

Гурток аматорів заснував фотоґрафічну студію, яка поставила ціллю заховати на майбутнє життя дивізії за дротом. Укладали альбоми знимок героїв, окремих подій і саме життя інтернованих.

Знайшлися між стрільцями малярі. Художня студія зробила за рік дві вистави: одну в таборі, другу в місті Каліші. Виставлено понад 250 рисунків. Засновано курс рисовання для козаків.

Без розваги, веселости, навіть в таких умовах не обійшлося. Перші зорґанізувалися хори в кожній частині, а крім того великий хор дивізійний, який числив 142 людей.

Театральна секція дала 40 вистав для старшин і козаків. Деякі вистави повторили для цивільної публики в м. Каліші. Відбулося ще 5 концертів. Треба зазначити, що деякі вистави були коштовні ізза декорацій та костюмів.

Одно і друге зготовили таборові майстерні.

Зібрано зі всіх частин інструменти для дутої орхестри. Зорґанізована орхестра числила 32 особи. Крім того 2 струнні орхестри, в першій 22 членів, в другій 18. Ці орхестри давали концерти і грали в неділі і свята. Відомий танцюрист Авраменко зорґанізував школу національного танку. В той час він сам був самоук і знав лише ті танці, які навчився для театру Садовського, де був членом трупи. Авраменко показував мені свою школу танців. Приміщена була в кімнаті, де колись була купальня (лазенки): бетонова підлога і вогкість. Там учив він танців і дуже успішно. В таборі дав 16 вистав, в Каліші 1, в Лодзі 1, в таборі в Олександрові 1 і в таборі Стрілково 1.

Спортова секція інтензивно працювала. Відбулося 3 змагання.

Крім вищеописуваного в таборі було 3 голярні, де старшини і козаки даром стриглися і голилися. Потворилися професійні спілки: учительська, де належало 40 членів, і студенська громада зі 150 членами.

Допомогова акція провадилася лише для хорих 3 дивізії. Кооператив харчевих було 3: старшинська, штабу дивізії і кооператива 3 дивізії.

Треба признати, що в культурно освітній роботі зроблено дуже багато за один рік, при умовах дуже несприятливих, як морально так і матеріяльно.

---

[1]) Таборові видання. Л. Ч К. ч. 1. 1931 р. і далі.

До історії нового Львівського Театру при Начальній Команді Галицької Армії

Написав: *Т. Клим*

Внутрішнє життя Нового Львівського Театру при Н. К. У. Г. А. нормував реґулямін, випрацьований Пресовою Кватирою Н. К. У. Г. А, який подаю в цілості

РЕҐУЛЯМІН

Нового Львівського Театру при Н. К. У. Г. А.

§ 1. Дружина театру носить назву: „Новий Український Львівський Театер“.

§ 2 *а)* Театер стоїть під протекторатом та охороною Начальної Команди Української Гал. Армії.

б) Театром управляє Пресова Кватира Н. К. У. Г. А. за посередництвом Управи театру. Управа театру складається з голови (управителя) і адміністратора.

в) Реґулямін цей, за додатковою згодою Диктатора З. О. У. Н. Р. обовязує з днем 4. XII. 1919 р.

§ 3. В справах артистичних і персональних підлягає театер голові (управителеві), а в адміністраційних адміністраторові театру.

§ 4. Голову та адміністратора назначує Н. К. У. Г. А. на предложення Пресової Кватири Н. К. У. Г. А. зпоміж себе, або зпоза членів дружини.

§ 5. Всі члени є обовязані до безглядного послуху голові та адміністраторові, а на пробах режісерові.

§ 6. Члени повинні бути докладно обзнакомлені з реґуляміном театру та кожного дня є обовязані обзнакомлюватися з оповістками, поміщуваними на таблиці оповісток.

§ 7. Кожний член є обовязаний бути присутним кожного дня о 10 год.-ранку в салі репетицій, оскільки передтим не було інших розпоряджень.

§ 8. На репетиції назначені режісером, капельником чи хормайстром, члени є обовязані являтися точно і повинуватися їх розпорядженням. Від деяких розпорядків вище названих, мають члени право від клику до голови або театрального референта Прес. кватири Н. К. У. Г. А.

§ 9. Підчас репетицій всі члени, які находяться на салі і не беруть активної участи в праці, є обовязані до зазховання безоглядного спокою; решта членів ждуть уважно своїх виходів.

§ 10. Всякі уваги режісерові зі сторони актора, дебати і т. п. є дозволені тільки після репетиції або підчас павзи.

Володимир Калин, головний режісер і артист „Нового Львівського Театру“ при Н. К. Г. А. в 1919 р.

§ 11. Члени, які беруть участь в даній виставі, мають бути готові до виходу на 10 хвиль перед назначенням початку дії.

§ 12. Перед виходом на сцену слід перепровадити точну контролю стану своєї ґардероби і характеризації.

§ 13. Підчас вистави члени не сміють товпитися за лаштунками, галасувати, в ґардеробах голосно говорити і взагалі робити те, що перешкаджалоб доброму виконанню пєси.

§ 14. Підчас змін декорацій на сцену без дозволу інспіцієнта входити не можна. Посторонних людей не вільно впроваджувати на сцену або за лаштунки без дозволу режісера або інспіцієнта.

§ 15. Курити на сцені підчас репетицій і антрактів забороняється.

§ 16. Члени, які беруть участь в даній пєсі, не сміють являтися на салі між публикою, по відограню своїх роль.

Міський Театер у Винниці, де грав „Новий Львівський Театер“ при Н. К. Г. А. в р. 1919

Севастіян Зубрицький, артист і член Управи Н. Л. Театру при Н. К. Г. А.

§ 17. Члени можуть займати місця на салі визначені Управою театру.

§ 18. За нищення театрального майна (ґардероби, шмінки, книжки, ноти ітд.) є відповідальний кожний член своєю платнею.

§ 19. У всіх справах адміністраційних, члени устно або письменно звертаються в канцелярію театру.

§ 20. В театрі є книга „бажань і жалоб“, де члени вписують свої бажання і жалоби.

§ 2 . Виступ з трупи член мусить зголосити управі театру на 14 днів наперед.

§ 22. За невиконання усіх постанов управа театру буде накладати строгі кари.

§ 23. За вчинки, якіб приносили моральну шкоду трупі, членів виключається.

§ 24. Інспіцієнт на одну годину перед виставою має провірити обстанову, реквізити і т. п., слідить за порядком підчас вистави, а винних представляє до покарання.

§ 25. Ґардеробщик дбає про гарний стан ґардероби, уживаної до даної вистави, відповідає за цілість її, за порядок в уборних і має над ними нагляд.[1]

§ 26. Суфлєр є обовязаний після 2 дзвінка бути готовим в суфлєрні.

§ 27. На сторожі правильного придержування реґуляміну стоїть управа театру, яка виновників буде строго карати.

§ 28. Поодиноким членам трупи не вільно анґажуватися по чужих сценах без попереднього дозволу управи театру.

До оголошення реґуляміну, то є до дня 4. XII. 1919 р., театром завідувала Управа, в склад котрої входили: Амврозій Бучма, голова, Іван Рубчак — член управи, Володомир Калин — член управи, Севастіян Зубрицький — секретар, Теофіль Демчук — адміністратор і Януарій Бортник — касієр. З хвилею, коли реґулямін став обовязувати, Н. К. Г. А. призначила управителем (головою) театру Леся Гринішака, б. хор. У. С. С. Режісерами були Володимир Калин — головний режісер, Амврозій Бучма і Микола Бенцаль, як чергові режісери. Опісля артистичний провід театру переходить у руки Гната Юри. При кінці істнування Н. Л. Т. (Балта, Бірзуля, Літин) режісером і управителем театру був Микола Бенцаль.

Артист, Теофіль Демчук в ролі Лисяка в пєсі „Борці за мрії“.

Репертуар театру за час його істнування був ріжноманітний, достосований до потреб і вимог хвилі. Давався одначе відчути брак пєс, котрих не можна було завсіди у відповідній скількості роздобути.

В склад репертуару входили пєси: Молодість, Суєта, Невольник, Чорна пантера і білий медвідь, Зімовий вечір, Сава Чалий, За батька, Дай серцеві волю, заведе у неволю, Панна Штукарка, Борці за мрії, Молода кров, Панна Мара, Перехитрили, Куди вітер віє, На перші гулі, Заручини по смерти, Ой не ходи Грицю та на вечерниці, Нещасне кохання, Безталанна, Комедія про чоловіка, що редаґував хлібороба, Про що тирса шелестіла, Украдене щастя, Мірандоліна, Катерина, Запорожець за Дунаєм, Вечорниці, Мартин Боруля, Сватання на Гончарівці, Наталка Полтавка, ітп. До вистави приготовлювано Гріх Винниченка і Затоплений Дзвін Гавптмана.

Персональний склад театру за часів найбільшого його розвитку був такий:

Гнат Юра, Лесь Гринішак (управитель і капельник), Олекса Ватуля, Амврозій Бучма, Поліна Самійленко, Любич Парахоняківна, Олімпія Добровольська, Осип Гірняк, Севастіян Зубрицький, Тихон Терниченко, Теофіль Демчук, Володимир Калин, Коханова, Януарій Бортник, Петро Гладкий, Ярема Лопатинський, Фавст Лопатинський, Андрій Шеремета, Іван Рубчак, Оля Рубчаківна, Петро Сорока, Ванда Сорока, Анна Юрчакова, Якимів Маріян Крушельниць-

Артист Н. Л. Театру при Н. К. Г. А. Маріян Крушельницький, в ролі Кукси в пєсі „Перехитрили“.

кий, Юліян Ходоровський, Катря Пилипенко, Надія Пилипенко, Смерека, Гречаний (художник), Кошевський, Галя Маряненко, Юра Шкрумеляк (завідуючий літературно-репартуарною частиною), Микола Бенцаль, Лєна Бенцалева, Степан Левицький, Іван Чубатий, Козак, Богдан Крижанівський, Осип Хрупович і ін.

Театер бере діяльну участь в громадськім життю. Театральна Дружина переводить грошеву збірку, по вулицях Винниці, на фонд тижня Укр. Козака, котра удалася надсподівано. Театральний хор співає на полевих богослуженнях, а також на похоронах жертв тифу. В театрі виходить гумористично-сатиричний журнал „Ріпа" (інтимний орґан домашнього тепла і розваги Нового Льв. Театру), в котрім обсміювано стару течію сцени й її консерваторів. Журнал друковано на машині до писання, а то і писано відручно. З кінцем 1919 р. частина Т-ва артистів Новий Львівський Теагер їде на полудне, де дає вистави в Балті і Бірзулі, а опісля стає Похідним театром при Ч. У. Г. А. В травні 1920 р. артистів Нового Львівського Театру інтерновано і осаджено на Ялівці. Друга частина Нового Львівського Театру, не видячи іншого виходу, остається у Винниці і під проводом Гната Юри творить Новий Драматичний Театер ім. Івана Франка. Майже усі артисти переносили тиф. На Великій Україні померли: Катря Рубчакова і Степан Левицький.

Приятелями театру, котрі положили заслуги чи то коло розвою театру, чи то під іншим оглядом, були передовсім: Др. Гриць Ничка, пор. Теофіль Мойсейович, референт театру при Пресскватирі Н. К. У. Г. А. четар Артимович, хор. Прокопович і ін. Багацько цікавого матеріялу до історії Нового Львівського Театру при Н. К. У. Г. А. далиб протоколи (т. зв. Аннали) нарад управи театру, але на жаль вони загинули.

Артистка Н. Л. Театру при Н. К. Г. А. бл. п. Катря Рубчакова в ролі Сари в пєсі „Жидівка Вихрестка". Остання передсмертна світлина

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Високоповажаний Пане Редакторе!

В журналі „Літопис Червоної Калини" ч. III. за 1931 р. уміщено листа сотника Олександра Тимченка, в якому він закидує мені, що я в своїй статті „Бій під Крутами" („Поступ" 1929. ч. 2), „подаючи історичної ваги факти, досить легковажно подав прізвища старшин учасників згаданого бою", чим спричинився до спровокування його безвідповідними чинниками тільки тому, що він носить тотожне прізвище з сотником Тимченком, який командував свого часу відділом в бою під Крутами.

На лист сотника Олександра Тимченка, уміщений в журналі „Поступ" ч. 5. за травень 1929 року, я вже дав спростування. На жаль ані сотник О. Тимченко, ані ті, що роблять йому незаслужені закиди, не читали мого спростування в формі листа з дня І. VI. 1929 р. до редакції „Поступу", видрукованого в тому ж журналі ч. 8-10 за серпень-вересень 1929 р.

Отже ще раз подаю до відома, що сотника Олександра Тимченка особисто знаю і він не має нічого спільного з тим сотником Тимченком, який командував відділом під Крутами. Не подав я імени останнього в своїй статті тому, що мені воно не відоме. Бажаючи, аби на дальше безвідповідні чинники не підбурювали громадянства проти доброго імени і незаплямованої військової чести сотника Олександра Тимченка, подаю короткі відомости про його одноіменника нещасливого команданта Бахмачського відділу.

Сотник Тимченко приняв Бахмачський відділ від сотника ґенерального штабу Носенка, якого Уряд відкликав. Після першої большевицької навали і в дальших періодах визвольної боротьби сотник Тимченко відомий як „отаман Тимченко" і займає високі військові посади.

За часів Центральної Ради він був комендантом м. Одеси. Після гетьманського перевороту його призначено Херсонським повітовим комендантом, але пізніше звільнено з цієї посади. В час повстання Директорії він одержує Дніпровську дивізію, яка формувалася в районі от. Зеленого. На чолі цієї дивізії він перший увійшов до Київа, після його капітуляції. Пізніше отаман Тимченко командував Сірою дивізією в районі м. Луцька, де і дістався до польського полону, разом з своїми частинами. Був інтернований в Домбю і Щепюрні.

Помер в шпиталі, на Горішнім Шлеску.

Не одмовте, Високоповажаний Пане Редакторе, умістити це спростування на сторінках Вашого цінного журналу „Літоп. Черв. Калини".

З правдивою пошаною

Сотник Борис Монкевич

„Прігорінская Совєтская Соціялістіческая Республіка*)“

Написав: *Павло Селезіон*

Відомі зі свого анархічного та неґативного відношення до Уряду Української Держави — такі місцевости: Пашківська волость та Меджибожська „республика“ на Подільщині, Дерманська і Спасівська волости на Волині, остання під проводом озвірілого матроса Рекуна, який тепер в большевії займає не мале місце в чрезвичайці — та „Прігорінская Совєтская Соціалістіческая Республіка“ в Дубровиці, тепер Сарненського, раніше Рівенського повіту на Волині, під проводом малописьменного міщанина, муляра по фаху — Савицького. Як мешканець Сарненщини та свідок всіх тих сумних подій — хочу дещо оповісти про повстання, а потім сумний кінець вище згаданої „республики“.

На Сарненщині знаходяться величезні маєтки ґрафів-Поляків Броель-Плятерів, яких резиденція та адміністрація знаходилися біля Дубровиці на віддаль 1 верстви в дуже гарних та багато обставлених апартаментах і носили назву Воробин. По революції майже всі пансько поміщицькі двори пограбовано та понищено, лишився лише Воробин, бережений численною ґрафською службою. За гетьмана вистаралися власники маєтків, аби у Воробині розмістилось якесь військо, під охороною якого вони почувалиб себе безпечніше. У Воробин делеґовано на розміщення та утримання там і в околиці спокою 20 осіб гайдамаків з 1 старшиною, які „урядували“, себто відбували карні експедиції на тих селах, котрі відзначилися підчас грабунків панських фільварків. Було це вже в той час, коли проти гетьмана повставало незадоволення та Укр. Нац. Союз провадив приготовання до загального повстання проти гетьманату. Український Національний Союз делеґував тоді на Сарненщину кількох старшин на чолі з сотником Віктором Хвостовим, які мали провадити підготовку до повстання та керувати ним. Одначе підготовка скінчилася помимо великого старання з боку згаданих старшин — дуже нефортунно, бо хоч повстання і вибухло, однак не як націоналістичне, а як інтернаціональне, а ініціятиву в повстан і захопив при допомозі та раді большевицьких аґітаторів згаданий вже муляр Савицький, а не сотник Хвостов. Кількатисячний натовп селян, узброєних в що попало, кинувся штурмувати Воробин, аби помститись на війську за його експедиції. По тридневнім штурмі Воробин піддався, вистрілявши всі свої набої. Повстанці поступили з переможеними в страшний нелюдський спосіб: кількох мертвих гайдамаків повкидали до ями враз з оставшими живими та двома ґрафами і все це закидали землею!!! Кілька мінут ще трівало там під землею життя і рухалася поверхня братської могили, але потім все заспокоїлося... Після своєї перемоги повстанці дощенту розграбували ґрафські палаци та розігнавши слуг — розграбували також і величезне господарство ґрафів.

По перемозі святочно проголошено в 1918 році (місяця не пригадую) місто Дубровицю з Дубровицькою волостю, а радше з прилягаючими до неї селами: Берестям, Орвяницею, Сільцем, Золотим і Колками — „Прігорінской Совєтской Соціялістіческой Республікой“ та обрано за радою червоних інструкторів „комісарів“, на чолі зі згаданим Савицьким, який опріч цього ще й був військовим „ґенераліссімусом військ республики“. Комісарі роспочали свої урядування, видаючи спеціяльні гроші „республики“ та здається, що й поштові значки. Українські війська на північно західньому фронті не могли відразу покінчити з „республикою“, яка через довший час зводила бої з нашою Армією та багато лиха заподіяла їй, в отвертий бій правда не вступаючи, а нападаючи час від часу тоді, коли їх найменше сподівалося. Сили Дубровицької „армії“ були приблизно такі: 8000 рушниць, 2 чи 3 гармати та з 10 кулеметів. По злученню з більшовиками, від яких дістали солідну підмогу в формі броневика, кількох гармат та набоїв — „республиканці“ так собі розібрали, що вирішили самі заатакувати Українську Армію з її концентраційною базою м. Рівним та повели наступ по залізничому шляху Сарни-Рівне. От. Оскілко, тоді командант північно-західного фронту, відступив аж під місто Костопіль, де несподівано вдарив в протинаступ та припер „республиканців“ до Костопільського болота, розбиваючи їх на голову. Так над Костопільським болотом загинула Дубровицька незалежність, бо зараз після цього бою Дубровицю зайняли українські війська. Пізніше, коли Української Армії вже не було на Україні — бувші Дубровицькі „республиканці“ підняли повстання проти польських військ, виступаючи не як Дубровицька армія, а як взагалі большевицька. Повстанців розгромлено та поступлено з ними суровіше, аніж наша демократична армія: багатьох розстріляно, господарства понищено, а навіть і попалено.

„Ґенераліссімус“ Савицький після Костопільської поразки вже більше не показався. Згідно з твердженням одних, його мало вбити його ж таки військо, коли він не згоджувався здатися нашій Армії. Пізніше розійшлася вістка, що він живий, а після поразки втік до большевії, де за „усердну службу“ зістав нагороджений високим становищем.

Львів, 15. III. 1931 р.

---

*) Пригоринською назвали її повстанці тому, що *Дубровиця* і *ціла Дубровицька* волость розположені на берегах ріки Горинь.

Дещо про співпрацю панцирних авт підчас оборони Київа в січні 1918 р.

Написав: *Борис Монкевич*

Загальний розпад старої російської армії підчас революції 1917 р. не поминув і авто-панцирних відділів. Ці відділи з невеликою кількістю людей, але з могутньою зброєю (гармати і кулемети в панцированих автах) мали досить значну вагу при вирішенню збройних питань, особливо в горожанській війні. Длятого на них завше старались опертися ріжні новоутворені орґанізації, як напр., „ради салдатських і робочих депутатів“ і спроби контр-революції.

І справді вже від самого початку революції ми бачимо автопанцирники: одних у підсиленню революції, других у підсиленню реакції.

Український рух підчас революції, привабив до себе з авто-панцирних відділів російської армії український елемент, на жаль без опанцированих авт чи то з необачности, чи тому, що Українців у тих відділах була меншість. Одначе в пізнішому перебігу революційних подій, при обезброюванні на залізничих станціях багатьох російських військових частин, що в кінці 1917 р. тягнулись на північ та на схід — появились і у нас панцирні авта.

В листопаді та грудні 1917 р. Київ, як відомо, роївся від напливу вояків-Українців, але під військовим поглядом то був повний хаос. Тимчасом, виниклі в багатьох місцях України перші вогники большевизму вимагали негайно контр-акції, не вичікуючи на якубудь правдиву орґанізацію.

З доручення полковника К-ського, що був при особі Симона Петлюри, тодішнього Генерального Секретаря Військових Справ, взявся у грудні 1917 р. полковник В. Дітель разом з ґенералом Нік-чем (з походження кубанським козаком) за орґанізацію українського самоходового війська, а зокрема за зформування авто-панцирних відділів. Останнє, майже цілком, взяв на себе полковник В. Дітель, маючи в цій царині досвід зі служби в російській армії.

Зформувавши тимчасовий інспекторат самоходових військ, як керовничий орґан (ґенерал Ні-ч інспектор, а полковник В. Дітель заступник), треба було ще створити якийсь осередок, якусь базу, деб можна було зконцентрувати машини і людський елемент. Для цього зформовано кадровий авто-панцирний дивізіон, командантом котрого призначено полковника Гладкого, потомка останнього кошового Задунайської Січи*).

Тимчасом акція большевизму набирала щораз більшого розвитку. Крім зовнішних сил, що напирали на північні кордони, Україну розсаджував внутрішний большевизм, інспірований численними московськими аґентами комунізму.

В половині січня збольшевичені робітники захопили, як відомо, київський Арсенал. Крім того большевицькі боївки ночами зявляються й на околицях міста.

В цей час за панцирки і взагалі за авта хапалися усі: і Уряд, й військові революційні Ради, і нарешті орґанізації, котрі заразом були тими чи іншими співучасниками військових відділів, і нарешті — просто поодинокі особи — „атаманчики“. Бувало так, що навіть вантажне авто, вислане по набої, захоплювала озброєна сила кількох військових осіб і запроваджувала десь на подвірко та тримала там під вартою пару діб, для якоїсь нібито „надзвичайної“ цілі, а тимчасом бойовий відтинок оборонців столиці терпів брак набоїв.

Всеж таки на підсилення наступу на Арсенал, обложений вірним Урядові військом, послано авто-панцирники. Це була чета поручника Борковського з трьох панцирників, — одного з гарматою і два з кулеметами, яка мала завдання ділати зі східно-південної сторони, Арсеналу. Цей поручник зі своїми козаками сумлінно кілька діб стримували наступ ворога, являючись в найбільш загрожених місцях облоги. Один авто-панцирник внедовзі був підбитий ворожою ґранатою, а поручник Борковський тяжко ранений.

З північної сторони Арсеналу від вулиці Олександрівської на підсилення полку Вільного Козацтва та партизанів, вислано два авто-панцирники з кулеметами, один під командою поручника Че-ка, другий охотника Лі-кого. Ці авто-панцирники нераз проривалися далі на Печерськ і розпорошували большевицькі боївки, що збирались на вулицях прилеглих до Арсеналу. Курсування ж іноді авто-панцирників вздовж Олександрівської вулиці замикало доступ до Печерська большевицьким боївкам, що збирались на Подолі.

Але діяльність авто-панцирників, при обставинах заплутаної міської партизанщини не мала можливости розвинути свою могутність. Ворог у місті, поза Арсеналом, уявляв з себе розпорошену невразливу ціль, бо властиво то була розкидана скрізь навколо поодинока стрілянина, переважно зпід дахів міських будинків, а при кінці, дякуючи цьому, щораз то більше губився загальний звязок українських відділів та тратилася орієнтація.

Полковник В. Дітель, як командант усіх бойових панцирників, тримав контакт зі Штабом оборони, властиво з полковником, нині ґенералом В. Сальським, одержуючи від нього загальні вказівки щодо автопанцирників, та з полком Вільного Козацтва, що має свій штаб на вул. Миколаївській.

Позатим треба було клопотатися про збільшення кількости опанцированих авт. Були ще три авто-панцирники, що були не в руху. При спробі нахутко відремонтувати їх у майстернях Зем-союзу (на Прорізній вул.) натраплено на труднощі саботажового характеру. Одні майстри та робітники енерґійно бралися за направу, другі збольшевичені ще енерґічніше перешкоджали. Позаяк більшість робітників була збольшевичена, то панцирники так і не вийшли з майстерні. Ще була надія на прихід двох панцирників,

---

*) Полковник Гладкий підчас повстання проти гетьмана Скоропадського вирішив зі своїм дивізіоном, після захоплення військами Дерикторії Катеринослава, перейти на Кубань. Це був тоді 8-й автопанцирний дивізіон, що кватирував в Катеринославі. Але цей дивізіон своїми машинами перевантажив у Маріуполі пароплав, який відпливши трохи від берега, затопився у морі разом з машинами та людьми. Загинув і полковник Гладкий.

котрі полковник Дітель викликував до Київа з Житомира. Одначе коли довідався про ці заходи Військовий Міністер (Немоловський, що недавно заступив Жуківського), то заборонив забирати ці авта до Київа. Мотивів заборони не було вказано, але справа стала ясною, коли Урядові прийшлось залишити столицю і виїхати в напрямку Житомира.

В тяжку ніч захоплення Київа большевицькою навалою під проводом Муравйова (з 26/27 січня) звязок між усіма частинами так загубився, що про відворот українського війська із столиці, не всіх повідомлено. Здається, що з Урядом та військом відійшло тільки два панцирники. Цілий же самоходовий Штаб, мимо власної волі, залишився в Київі.

У перший день заняття большевиками Київа, підчас відносного вже спокою в місті, на Хрещатику раптово піднялася кулеметна стрілянина. Виявилось, що один із наших авто-панцирників переховувався якийсь час в подвірку десь в околиці Миколаївської вулиці, а потім виїхав на Хрещатик і давай палить. . Очевидно, думав пробитись за своїми!

Доля цих лицарів невідома й досі!.. Завдяки цій несподіваній суматосі вдалося полковникові В. Дітелю втікти з центра міста на околиці, а пізніше і зовсім з Київа.

Організація самоходового війська, а зокрема автопанцирних віддів відновилася по повороті Уряду, в союзі з Німцями, до Київа вже в умовинах мирного часу.

Гуцульська Сотня УСС.

Написав: *М. Горбовий* УСС.

(Докінчення)

Над вечір ми прийшли до постою німецького оперативного штабу ґренадирської дивізії. Тут побачили своїх знайомих з Маківки ґренадирів наслідника престола (Kronprinz Grenadier Rgt Nr. 1). Зараз привитання „Hoch Ukrainer!", приняття мармолядою, коняком і папіросами, коротенькі розпитування й оповідання про пережиті події від 1915 р. то що.

При цьому довідались ми, що з цілої ґренадирської дивізії остало всього 800 Німців, а з нашого знайомого 1. полку заледви кількадесять, які тільки чудом держаться на головній позиції Cornul Nadea, куди то ми якраз ідемо на скріплення. І так сам вершок гори був вже в московських руках, а Прусаки яких сто кроків нище. Остаточного, рішаючого удару Москалі не завдали лише тому, що й самі добре здесятковані, ждуть на свій запас, який безперечно дасть їм змогу побідно посунутись аж на Присліп, ліквідувати весь буковинський фронт і цим заважити на дальший хід воєнних операцій на цьому фронті. Німці припускали, а навіть найшли потвердження в московських військових приказах, що цими воротами — Прислопом мають піти на Семигород і там злучитися з румунською армією.

Не диво, що при такому положенню Німці не знали, де посадити наших стрільців. Мало на руках не носили. Найвищі їхні старшини, що звичайно ходили надбундючені як індики, начебто якого кола проликнули, тепер благонько і привітно всміхались і балакали зі стрільцями.

Але й ми, стрільці, відчули, що коли ми своє завдання сповнимо якслід, то прославимо ще краще українське імя, в більшости незнане досі.

Та не було часу довго тут куматися. Тим більше, що Москалі почали вже обстрілку найтяжчого калібру гарматами, т. зв. „Іванами". Вже й кілька стрільців було легонько ранених; аж дивно було, що не розірвало їх, бо вже другий ґранат упав у нашу розстрільну, яку ми утворили негайно по першій ґранаті.

Рушили ми ще більш неприступними яругами, зломами і стромищами в напрямі славної Cornul Nadei. Не один подумав: отут зістати раненим, так і пропадай. Ніяк не дістанешся на дорогу.

Чим ближче підступали ми під позицію, тим більше обзивалося московських гармат. По стрілах ми зараз пізнали, що це є пригривка до наступу. Нарешті обізвалися і німецькі гармати і не втихали майже через цілу ніч.

Вже добре стемніло, як ми нарешті добилися в ліс під головну позицію. Після зголошення команді полку зараз одержали ми наказ: негайно наступати на Москалів і викинути їх з вершка гори, обсадити її та вдержати за всяку ціну, аж прийде зміцнення. І тут наш сотник Єрле показався дбайливим батьком стрільців. Доти переконував команду, доти не відступив від телефону, аж добився зміни наказу про наступ, який відложено на один день пізніше. За те ми мали вже подбати, щоб Москалі за цей час не посунулися дальше.

Ця зміна наказу мала для сотні рішаюче значіння. Стрільці були так перетомлені, такі безсильні, що не то булиб гори не здобули, а навіть зовсім певно пропалаб ціла сотня!

Зараз досвідком вийшли ми з ліса і стали обсаджувати позицію. В замерзлій землі тяжко було окопуватись, тож охорону робили ми з побитих Німців і Москалів. Цими трупами була встелена ціла гора. Аж по їх кількости ми розпізнали вагу цеї позиції та завзятість боїв. Тут змагалися оба противники за кожну пядь землі. Багато було счеплених разом, деякі держали ще в руках кріси, яких баґнети були встромлені ще в грудях противника і так попадали один біля другого; нерідко було тут можна побачити і цілі купи трупів, що свідчило про жорстокі змагання над одною траверзою, де ні одна сторона не мала й гадки уступити.

При творенню нашої позиції сприяла нам трохи мрака. Коли вона піднеслася, зараз посипалися на на нас згори ручні бомби і крісові стріли. Кількох стрільців було ранених. Одна частина стала відстрілюватись, а решта поглублювала окопи. Німці, тих кількадесять, які ще держалися на позиції та густо відстрілювались, приняли нас, як своїх спасителів. З балачок з ними виходило, що вони всі були певні, що ні один з них не верне звідсіля. Та тепер, як нас побачили між собою, рішучо твердили, що завтра викинемо спільно Москалів з гори.

Коли ми сяк-так забезпечилися від московських гостинців, стали прочищувати позицію з трупів, щоб завтра не перепиняли в наступі і щоб не лежали перед очима.

В ночі прийшло ще трохи Німців, мабуть чи не з 246. п. п., а досвітком почалися наші наступи. Кажу наші, бо стали наступати рівночасно Москалі і ми. Лише, що Москалі наступали на середину, а ми з Німцями на крилах. Наша сотня творила праве крило. Середину, з браку більшої сили, та для заманення Москалів оставили ми вільною. Німці були на лівому крилі. Гармати з обох сторін вже від якої 3. год. ранку почали свою роботу. Стрілен і гуку та лоскоту було стільки, що вже ніхто не орієнтувався, хто і де стріляє.

Самий наступ перейшов моментально. Коли Москалі кинули головні сили в середину, наші крила з шаленим розмахом вдарили їм на боки, відірвали наступаючих від запасу, і вдарили негайно на запасові роти (які, до речі кажучи, були заняті розділом харчів перед наступом), забрали їх, заняли всю позицію, обсадили її, та поперли полонених навперед себе в долину, до наших запасових позицій.

Пробоєва чета гуцульського куріня У. Г. А. під Львовом 1919 р.

Все так скоро відбулося, і так знаменито вдалося, що Москалі не могли отямитися з дива. Ми з цього скористали, розброїли їх і негайно повели потоком на стацийку Роґунду, а то могли вони ще зворохобитись і наробити халепи. Полонених було звиж 600. (Німці твердили, що вісімсот), здобуті три скорострілі, маса крісів, набоїв і т. і. не вчисляючи цукру, сала, сухарів і всього, що було в запасі.

Нашу сотню коштувала ця „штука" одного вбитого (Романюк із Кут, пов. Косів) і біля 20 ранених. Німців теж не більше.

Зараз здали ми Німцям добуту позицію. Їхні гармати стали дуже влучно розбивати одну за другою валку москов. запасу, який з подальших становищ ладився до протинаступу. Їх гарматні стрільна не допустили може й навіть на вистріл кріса. Московська офензива була вже зломана зовсім. За цей наступ дістала сотня велике признання з німецької команди в окремім приказі, а кілька стрільців і сотник дістали німецькі відзначення-медалі, не вчисляючи самої слави.

Після цього треба було вертати на Присліп. Тільки що підійшли ми з яруги на противний верх, як московські гармати стали нам „дякувати" за наступ. І то так нагально, що ціла сотня в мить розлетілась.

Сотник Єрлє волосся рвав собі з голови, попав в розпуку, хотів навіть стрілятися через те, що — як він був переконаний — стратив таку сотню, та ще після такого успішного і славного бою. Заледви кілька стрільців, що остали з ним, розговорили його і повели зневіреного на Присліп, куди допленталися вже смерком.

Якеж було його здивовання, яка велика радість, коли на Прислопі побачив сотню витягнену в лаві, а справник здав звіт, що крім ранених (яких відставили на Роґунду) і вбитого, не бракує нікого. Сотник просто не хотів вірити! Протирав очі, обдивляв кожного, врешті розцілував кількох стрільців — заявляючи, що „таких боєвиків йому ще не доводилося стрічати, що з такими хотівби жити і вмерти. Такі боєвики „мусять добути вільну Україну!" Зараз пішло „hoch", — „Ще не вмерла", і німецька пісня „Mein Vaterland..." яку стрільці вміли добре сп'вати, хоч не всі. Німцям це дуже подобалося.

III.

Відпочавши, відійшла 2/XII. сотня на Кирлибабу. Аж тепер долучила до нас решта Деташми. Половина сотні була на позиції, а друга половина будувала запасові землянки попри дорогу, розбираючи доми.

Тут, через деякі старання з Коша чи звідки, приїхали обняти сотню наші старшини: сотник О. Левицький, чатарі: Бужор і Іванович та ще два хорунжі. З великим жалем пращали ми дотеперішних старшин Єрлє й Прібека, та хорунжого (не пригадую назвиська, але теж Німця). А шкода, що вони пішли, бо в них булиби ми придбали пару знаменитих старшин. Вони хотіли остати при У.С.С.

Перший, сотник Л. не мав енерґії, не вмів ні відговоритися від якої некорисної для стрільців акції, яку нераз накладали нам, ані впімнутися про які полекші, кращий харч, відпочинок тощо. Другі два, Бужор (з 41 п. п.) й Іванович (з 36 п. п.) це типові австрійські старшини. Для них Австрія була всім. Стрільців вони не розуміли, не пізналися на них, тож усе були прикрі інціденти між ними, а стрільцями.

Тепер починаються для сотні тяжкі труди і терпіння. Сотнею стали кидати з одної позиції на другу. Укріплять стрільці одну позицію, працюючи як ніч так день, тоді кидають їх на другу, а готове віддають Австрійцям. І так щось три позиції укріплювали для чужих. Негодування і напруження між стрільцями було таке, що наколиб були ще кинули сотнею на одну позицію, булаб прийшла катастрофа.

Але і ця третя позиція забрала багато стрілецького здоровля. Праця як ніч так день. Варта і бу-

дова дротяних засік, ношення дроту, дерева і пр. аж з долини, яких 1.500 м. — Відпочинку ні дрібки, а харчів обмаль. Про голодування можна навести такий факт, що коли раз на долині відломок шрапнеля ранив коня і той упав, то клуби та що мякше мясо стрільці повикравували. З хліба нераз висипувалася трачка і по пригорщі. А нераз, як несуть обід з долини, кінь посковзнеться і полетить з казанами в яруги. Вже й по обіді.

Сотникові брали за зле тільки його брак енергії. Дня 23/3 1917 р. приїхала 4. батерія 12 гармат. полку, вимірювала дострІл на московські позиції і то так цільно, що не на жарт стала бомбардувати наші землянки й окопи з заду. Навіть наші світляні ракети її не спинили. Аж коли одна сальва ґранат-шрапнелів попала в сотникову землянку і вбила відразу сотника і ще одного стрільця, аж тоді перестали стріляти. Похорон відбувся 25/3 т. р. на кладовищі в Кирлибабі.

Сотником став четар Бужор*). Панування цього старшини далося сотні взнаки. Дійшло до того, що заборонив він святкувати Великодні Свята і наказав звичайні заняття. Тоді сотня відбула нараду, вибрала делеґацію, і післала до сотника, щоб змінив наказ про святочну працю. Він зразу не хотів і чути про те. Та коли я, як провідник делеґації, заявив рішучо, що „сотня сказала заявити, що наколи добровільно сотник не знесе приказу, то сотня відмовляє послуху, зробить зажалення до Команди леґіону, та що за дальші наслідки ніхто з нас не бере відповідальности“ тоді сотник трохи змяк і сказав, що дасть один чи два дні вільні на Свята.

За цілий час нашого постою на цій позиції, були всього два бої. Перший раз з 5. на 6. січня Москалі пробували наступу, та пізнавши, що то „не з Грицем справа“, по тяжких втратах дали спокій. У нас втрат не було. Другий раз, з 30. на 31. березня, наш пробоєвий відділ робив випад на московську випадну позицію (Stitzpunkt), забрав одного старшину і 45 салдатів у полон, добув скоростріл і міномет, понищив окопи і завернув. Наші втрати: два стрільці легко ранені. Московські втрати багато більші, головно через гарматню підготовку наступу. Московські звідомлення подавали в убитих і ранених до 150. Воно виглядає неймовірне. Та треба було побачити майстерне переведення наступу, цільний гарматний обстріл!

Поза тим, крім перестрілок стеж, більших боїв не було. Лише фізична праця, не праця а просто мордівня та недостача харчів давалася сильно в знаки.

В той час у Росії революція розгорілась на добре. Вісти про неї були в нас доволі обширні. Зате на московській позиції слабо що знали про те. Ми їм помагали в тому так, що або перекидали часописі, або писали на великих таблицях і ці таблиці в ночі заносили їм перед дроти.

Так і прийшли Великодні Свята. Недовго до Свят змінилася обсада на московській позиції і там прийшов один український, київський полк, чи не 254-ий.

Самий Великдень почався подібно, як у 1915 р. на Маківці: відспіванням Христос Воскрес. Відтак усі збігли в яр христосоватися з ворогами. З яру не ми йшли на московську позицію, а взяли братів-Українців до себе в гостину. Тут робили спільні знимки, лише приняти не було чим, бо і в самих не було свяченого, хиба що по чарці руму чи вина. Зате приняли ми й обдарували їх багато кращими дарунками — книжками і часописами.

Саме перед святами прислав нам із Відня Укр. Жін. Комітет скриню книжок, часописи багато з нас передплачували і все те роздали ми нашим братам. Я сам мав якусь кількість книжок і ті подарував, бо все не ставало. Кращого дарунку не могли ми дати своїм братам, про що ясно говорили їхні зворушені лиця та сіяючі очі. Адже вони цих скарбів давно не мали в руках. Тепер не знали, як нам дякувати.

По приняттю, та перебалаканню дечого, відійшли наші брати на свої позиції. Ще треба додати, що оставили нам писанок, пасок, цукру, чим і нас зворушили немало.

Але з книжок вони мали велику втіху. Один їхній „зводний“ не міг уже дійти на свою позицію з нетерплячки, а сів у ярузі під смереку і так зачитався в Шевченкове „Посланіє“, що досвітком, другого дня, найшла його наша стежа, сплячого над розгорненим Кобзарем.

Ми теж вибралися в гостину до братів-Придніпрянців, де нас приймили „чим хата багата“. При тім показували свої позиції, становища гармат, мінометів, скорострілів і ін. При тім говорили:

„Ми перед вами з нічим не криємося. Але все одно не пробуйте наступати, бо позиції не здамо. Як прийде час, сами опустимо. А покищо то й на вас не будемо наступати“.

При тій нагоді обговорили ми справу нашого „перемиря“, показали відтинок нашої позиції — від хреста (який поставили ми на спомин побуту Гуцуль. Сотні У. С. С.) на вершку, аж у долину, щоб не стріляли на нас. Дальше, наладили ми свою пошту, т. є прикріпили на їхніх дротяних засіках скринку, в яку що пару днів носили стрільці свою пошту, а вони передавали через свою в наші рідні сторони.

З цею поштою вийшла цікава справа. А „курсувала“ вона не зле. Головно з поблизьких повітів, у першу чергу з Буковини, вже до тижня була відповідь. Декотрим стрільцям навіть клунки передали з дому і то ненарушені.

Бувало, прийде до кого з стрільців яке письмо з дому, зараз ранком вийде собі верх московських окопів наш землячок і кричить:

„Михайло Іванович (чи який там другий) має письмо з дому, з такого то повіту чи села“.

І вже вечером чимчикує наш Михайло чи Іван на пошту „і вибирає своє письмо чи який клунок“. (Цих останніх багато не було).

Крім пошти й інших вигод, завели ми собі ще й замінну торгівлю. Ми давали часописи й напитки, а земляки хліба мішками. Не раз дивись, а землячок тащить мішок хліба і перекидає на »Stitzpunkt і« (де найближче сходились наші окопи з їхніми) той мішок у наші окопи.

А бувало і таке, що й серед полудня висунеться земляк ізза корча напроти тебе і: „Землячок, дай пожалуйста пляшку руму, вина чи водки, бо до мене приїхав у гостину мій брат і не маю чим погостити“.

Всяко бувало..

Про бої нема що й згадувати. Дуже рідко чути було якийсь стріл.

Раз прийшла на ворожу позицію одна батерія і стала шрапнелями брати дострІл. І хоч тріскаючі шрапнелі нічо не зробили нам, всеж таки гурток земляків

---

*) Четар 41 п. п. не є ідентичний з хор. У. С .С. Миколою Бужором, одним з найкращих старшин У. С. С.

полетів навпростець до батерії, витягли здивованих гармашів і таки на наших очах добре обдурбасили за те.

Та такої „войни" було вищій команді мабуть забагато. Тож прийшов приказ опустити позицію і відійти на полонину „Попадя". Дня 5/5 1917 наша сотня знялася з позиції і пішла, прощана братами-земляками, мов рідними.

IV.

На „Попаді" приділено нас до німецької дивізії ч. 200. з Карпатського Корпусу. Тут мав бути для нас відпочинок через місяць, а в дійсности був дальший тяг „мордівні". Правда, варти вже не було, зате тяжка фізична праця. Одна чета була занята при будові линвової залізнички на „Альбіні", а решта робила дорогу через „Попадю". Відтак будували ми бараки, землянки тощо.

На снідання чай, на „обід" їдунка якоїсь каші, а на „вечеру" чайку, або й то ні. Німці лише кепкували з нас. У них і роботи не було, бо ми робили за них, а харчі? Конзерви, смалець, сардинки, коняк, лікер, мармоляда, а хлібом годували коні. Повно його було в жолобах.

Стрільці ходили зразу до них на торги: нібито купувати хліб (хоч не було за що), ніби за щось міняти чи брати на „відробок"... Але це була звичайна, тільки маскована жебранина. Коли Німці стали занадто трактувати стрільців з гори, кепкувати з них, чи з їх біди, тоді стрільці зовсім перестали ходити по хліб.

Цього всього було стрільцям забагато. Тоді постановлено страйк. Сотня йшла до праці, на середині дороги впала і ні сюди, ні туди. Головні домагання були:

1. Віддати сотню до леґіону У. С. С.
2. Замінити старшин стрілецькими старшинами.
3. Ділити долю й недолю всього леґіону.

За це наші невдалі старшини віддали кільканацятьох стрільців під полевий суд (австрійський). Тепер стрільці вже навіть з бараків не виходили. Заворушення зачинались на добре. Тоді Бужор та Іванович дали звиж двацятьом стрільцям, між ними мені й В. Ониськові з Косова т. зв. „шпанґи" через кілька годин.

Тимчасом вернули стрільці з полевого суду, зовсім звільнені, ще й прийшов якийсь полковник на провірку. Розпитував, переслухував і т. і., щось ніби приобіцював, а потрохи грозив.

На 16/6 прийшло з Коша доповнення сотні в силі 45. стрільців. Прийшли ще хорунжі Стафіняк і Голинський, але все таки у сотні майже не покращало. Хіба що праця була лекша, бо стрільці вже ні нащо не зважали, а робили стільки, скільки могли.

Тут стрільці навчилися від полонених Москалів — які там були теж — живитися кваском, хоптою і ін. „лічничими" зелами... Не було ради. Требаж заховати здоровля на кращі часи!.. Тут то улюбленою піснею став „Гимн лопатенцуґу"...

Прийшла чутка про окремий мир із Росією. А за тим, що стрільці підуть на Угорщину до жнив, або до копалень вугля. Навіть щось 20 пішло було на Шлеск, та чи вони були в копальнях, чи це була тільки якась штучка, не знати.

Нарешті 18/6 відходить сотня на відпочинок до с. Петрова, на Закарпаттю. Тут стрічаємося з останками буковинських стрільців, які були в курінi майора Паппа. Їм знаменито жилося. Поведення їхньої

Сот. Гриць Голинський, командант Гуцульського Куріня У. Г. А. 1919 року.

старшини, хоч німецької, було дуже гарне і дбайливе. Ми за один день зжилися з ними, мов з рідними.

Дня 26/6 похоронили ми там же свого товариша Максимчука зі Старих Кут, пов. Косів, якого розірвав динаміт.

По тижневі, 27/6 відїхали разом із Буковинцями. Вони з Király hаz-и відходять до якоїсь ґрупи (Feldpost 280), а ми нарешті вертаємо з радістю до леґіону, дарма що йдемо просто на фронт.

Саме в той час Керенський провадив офензиву. Бої йшли досить жорстокі. Це були передсмертні зусилля московського велитня.

Дня 30/6 ми вже прибули під Конюхи, біля Бережан. Тут застали барабанний огонь, який ішов уже від двох діб. Земля дрожить, у воздусі лише безупинний гук, рев і шум від гарматних вибухів, всі окопи наче вулькан або яка дивовижна фонтанна. Все мішається, все йде горі дном...

Але нам це все є нічим проти тих всіх мук фізичних і моральних, які досі витерпіли.

Яка дивна психіка. Тут, у цьому пеклі стрільці почулися у свойому живлі, дістали гумор, віджили.

На 1/7 проривають Москалі фронт на Хорватах, забирають два чеські полки чч. 81 і 88., решту Мадярів і розбивають наші дві сотні У. С. С. При тім занимають і дві позиції.

Боєздатними остали сотні: Технічна, Будівельна, розбитки попередних сотень з двома скорострілами та пробоєвиками і наша Гуцульська Сотня, яка досить добре презентується. Решта пішла на Київ... З ними теж командант, отаман Кікаль.

Наша сотня ладиться йти до протинаступу з розгорнутим жовтоблакитним прапором, який собі придбала по дорозі. Вже так гарно має в руках хорунжого. Такого ще не бувало. Стрільці вже здоровкаються з другими стрільцями інших сотень:

„До побачення в Києві!" — бо всі знаємо про творення Січ. Стрільців у Києві, про їхній авторітет, про наші дальші цілі.

До вечора позиції відбиті. Дня 4/7 відходимо (з 130 бриґади до 131-ої) під Куропатники, в ліс ч. 389.

6/7 знову московський наступ на нас, після завзятого дводенного барабанного вогню, але без успіху. Проти нас явилися вже польські леґіонери, яких часто беремо в полон. Слабий це боєвий матеріял.

На фронт мають прийти „смертні баталіони" десь аж з Москви. З балачок із Прусаками виходить, що Німці дуже числяться з цими „баталіонами". Тому підготовляють офензиву, щоб випередити прихід тих баталіонів. Від цього зависить успіх. Положення досить грізне. На інших відтинках, як Поморяни й др. московські війська зайшли так далеко на заді, що ця ґрупа над „Золотою Липою" не має змоги відступити. Батерії тяжких гармат і мерзерів та т. п., для котрих треба лише залізної або доброї мурованої дороги, вже всі підміновані, щоб на випадок остаточного наступу, висадити у воздух. Тоді шлях відкритий аж до Львова. Про це голосно говорилося тоді. Не одні лягали спати з певністю, що рано вже їх збудять Москалі...

Міжтим бої йшли дуже завзяті. Летунські ескадри кидали бомби на доїзджаючі все нові запаси Москалів, гармати били барабанним огнем і то самими ґазами, не без доброго успіху, наші сильні стежі на добре непокоїли ворога, а 19/7 наша пробоєва сотня бере в полон дві роти Москалів і скоростріл. Діяльність наша чимраз живіша.

Нарешті 21/7 рушаємо офензивою вперед. Воєнного матеріялу: гармат, стрілен, обозів, складів одіжи й харчу і пр. забираємо стільки, що не знати, що з тим робити. Полонених беремо мало, бо ребята здорово вдирають. Нераз наші стежі підходили в села, де відбувався салдатський мітинґ: „Битись чи відступати?" Але зараз по перших наших стрілах відступали коміть головою. Біля Теребовлі стрінули ми на московськім фронті чеські відділи, які навіть приняли з нами один невеличкий бій. Але більше ми їх не бачили.

Треба згадати ще про один наш удачний бій. Ранком 29/7 ідемо з Чорнокінців скорим ходом на Збруч, щоби добути перехід. У с. Збрижі, по обох боках ріки держать позицію частини 4-го ґвардійського полку, одного з найкращих і найпевніших. Наша сотня підходить під ліс на ліво від с. Бурдяковець і по провіренню стежами положення, сейчас розвивається до наступу. Чета III. з права, з ліва I. чета, а серединою II. і IV. чети вдарили нагло на московські позиції. Не помогли Москалям ні численні гармати, ні скоростріли, ані дуже цільне стріляння. Наступ не тревав і години, як примісток був у нас. При тім забрали ми 6. скорострілів і кількадесять ґвардійців. Треба признати, що ґвардійці дуже завзято боролися. Треба було кожний крок добувати з великим зусиллям.

Наші втрати були: біля 30 легко ранених, 2 тяжко (в тім і хорунжий Іваницький) а 1 убитий стр. Oниськів В. з Косова. Відповідно до наступу і сили та кількости стрільців, наші втрати були навіть дуже малі. Малі втрати завдячувала Гуцульська Сотня наглости удару і швидкому наступові.

Завдяки цьому скорому ударові й орієнтації, вдалося нам відразу добути перехід через Збруч. Через місток бігли ми всуміж з Москалями, причім не одного струтили у воду. Ґвардійці не мали часу не то місток зняти (він був до цього якраз приспособлений), а не мали часу навіть обсадити окопів за водою.

Наступові нашому приглядалися з ліска дивізійний і бриґадні штаби, з представником корпусу. У висліді прийшло 1/8 признання для Гуцульської Сотні У.С.С. від: 25-го Корпусу, 54-ої дивізії, 131-ої бриґади і 19. п. стр.

* * *

Справи пішли в Гуц. Сотні нормальним ходом. Не було нічо замітнішого. Австро-німецька армія згодом перенеслася на Україну, а все Стрілецтво ще нудьгувало по стоянках над Збручем, та нетерпеливо ждало тої радісної хвилі, коли рушать і вони на Україну.

Коли нарешті й для Стрілецтва сповнилась мрія, Гуцульська Сотня рушила з рештою леґіону через Подільську й Херсонську область над Дніпро. Тут, в Олександрівську перевела успішно ще один більший бій з большевиками, про що були друковані згадки й описи давніще.

Відтак, коли всі У. С. С. перейшли в Єлисаветщину на Херсонщині, почалася вишкільна праця. Гуцульська Сотня стала „ґвардією" архикнязя Василя Вишиваного, дістала по 2. пари одностроїв (це умисно тут зазначую, бо ні одній сотні У. С. С. за цілий час не довелось дістати 2. пари однострою) і стала важною „фіґурою".

Але важніших подій ані подвигів уже не було. Аж із повстанням Української Держави, коли і Стрілецтво переформовувалося, Гуцульська Сотня стала основником Гуцульського Куріня У. С. С., який чималу ролю відіграв у визвольних змаганнях української, нової армії.

Але що з цею хвилею кінчиться істнування Гуцуль. Сотні, як самостійної одиниці, то й мій спомин кінчиться, бо він мав за задачу лише подати вістки про саму Гуцульську Сотню У. С. С.

Памятник Свободи України, збудований Укр. Січовими Стрільцями 1917р. в с. Пісочній коло Стрия, де довший час стояв кіш У. С. С.

З Товариства Охорони Воєнних Могил

Дня 16. травня ц. р. відбулися четверті з черги Загальні Збори Т-ва Охорони Воєнних Могил. Статут Т-ва затвердило Львівське Воєвідство після довших заходів, рескриптом з дня 25 березня 1917 р., і в томуж році почалась його діяльність.

За короткий розмірно час, бо за неповних три роки, Т-во зробило чимало. Діяльність його помітна була своїм розмахом, зокрема в перших роках. Заживи, комунікати, заходи у всяких справах перед владою, звязки з провінціяльними осередками, які підсилювано не лиш потрібними плянами, інформаціями, порадами, а в деяких випадках і грошем. — Вислід: закріплення і зареєстровання кількох тисячів могил, построєння в майже кожнім більш-менш рухливім центрі краю — як не памятника — то хреста, пропамятних таблиць ітд. —

Ряди співпрацівників, звичайних членів та членів опікунів, більшали з дня на день. Опіка над могилами стала найпопулярнішою справою в краю.

Памятник членам У. Г. Армії в Дайч-Ґаблю на Чехословаччині.

Проект цвинтарної каплиці на горі Маківці. Проектував інж. Грицай.

Основано 27 Філій (Львів, Станиславів, Тернопіль, Рогатин, Перемишль, Чортків, Белз, Бучач, Сколе, Угнів, Кралів, Рава Р., Ходорів, Поморяни, Яворів, Підгайці, Теребовля, Зборів, Бережани, Жовква, Стрий, Калуш, Надвірна, Комарно, Базар, Цебрів, Кути к. Золочева).

Кожна з них зареєструвала у своїм окрузі могили поляглих, що найменше упорядкувала могили у свойому осідку та перебрала їх дальшу опіку на себе. Рухливіщі центри (Станиславів, Тернопіль, Чортків, Бережани, Рава Руська) доконали поважних праць, на цвинтарах поставили трівкі памятники та обладнували воєн. цвинтарики. —

Матірне Т-во у Львові числило 738 реєстрованих членів, 521 членів-Добродіїв. —

Та минула осінь перервала дальшу працю. Залишились нездійсненими всі намічені пляни на 1930 р. Замісць приготувань до будови каплички на Маківці, до яких з таким захопленням поставились громадяни Скільщини та філія в Сколім, витрачено чимало енергії для здержання наказаної вже владою ексгумації гробів на Маківці.

Вніверь обернулись також і пляни будови такої каплиці на Лисоні під Бережанами. Притихли Підгайці з поладнанням справи Семиковецької могили. Річ ясна, що не лиш акція в краю, але й Матірне Т-во омертвіло з цього приводу, цікавлячись більше тим, скільки і які могили заціліли, як продовжуванням будь-якої праці.

Безсилля рухливіших працівників на провінції у звязку з осінними подіями, та неспосібність до праці осередків в краю, не давали змоги продовжувати якунебудь діяльність Матір. Товариству.

Для порівнання таких два роки: як виказує протокол, вислано у 1928 р. писем 343, а у 1930 р. лише — 139.

Про зміст тієї кореспонденції радше й не згадувати.

Проте Виділ Матірного Товариства не сидів із заложеними руками. Маючи на увазі добро справи, піддержував, як міг, звязки з філіями. Шана для поляглих, зберігання історичної традиції, пієтизм до военних могилок, яким до глибин душі пройняті всі культурні народи — не могли обмежуватись у нас на те, що — мовляв, „небіщикам кромі молитви більше нічого не потрібно“!...

В імя обовязку, в імя народньої чести, в імя хочаби культурности — культ для поляглих не міг залишитись байдужним для громадянства.

Могили поляглих шанують скрізь, по цілому світі. І найбільші вороги колишні віддають шану та клонять голови перед тінями тих, що життя своє віддали за справу. А свої рідні?

Зелені Свята повинні бути товчком до обнови праці у тих центрах, в яких вона припинилась і з тим проханням звернулося Матірне Товариство до своїх членів, співпрацівників та людей доброї волі.

ВІЙСЬКОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНЬОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ТАБОРІ ЛАНЦУТ-СТРІЛКОВО

(Докінчення)

Весь курс Військового Факультету розрахований на 4 семестри: 3 основних та 4-ий додатковий. Тепер на Факультеті рахується 27 активних слухачів, з них: 3 підполк., 13 сотників, 3 пор., 7 хорунжих, 1 адміністративний старшина. 26 людей укінчило військові школи, а один зі 6-ти літнім військовим практичним стажем. По освіті всі активні слухачі розділяються так: 4 з вищою освітою, 14 зі середньою і 9 з незакінченою середньою.

Одною з головних причин невдач на бойових фронтах підчас нашої боротьби за визволення Батьківщини є непідготовленість нашого командного складу до керування військом в тих чи інших стратеґічних операціях, за відсутністю свідомости у вищих царинах „теорії военного мистецтва“, а через те брак „единої военної доктрини“, котра одна тільки може дати перемогу над ворогом, як вона дала в 1870 р. Німеччині, а в останню війну Антанті (особливо Франції). Під цим поглядом складалися програми кожного предмету, але брак підручників, необхідної літератури, приладдя та інше, а особливо матеріяльних засобів, обмежували границі наміченої програми і тому за півроку виконано: Зі стратеґії: Стисло майже весь теоретичний курс (ґеометричної), та приступлено до викладу прикладної стратеґії по Фошу („Ведення війни“, „Маневр для битви“). З тактики: весь курс елементарної тактики (піхота, кіннота, артилерія, авіяція, технічні війська). З военної історії: війни з часів Великої Французької Революції: 1792, 1793, 1796 рр. (Журдан і Моро в Німеччині), 1796 р. (Бонапарт в Італії) 1799, 1806, 1809 рр. (всі три походи), 1812, 1808-1814 рр. (Іспанія), 1861-1865 рр. (Північна Америка), 1877-1878 рр. Приступлено до викладу 1870-1871 рр. з военної історії та з прикладної стратеґії. З історії военного мистецтва: епоха Макіявелі, Фридриха Великого, Великої Французької Революції і період Наполеона. З військової адміністрації: тактика заосмотрення. З артилерії: матеріяльна частина та приступлено до балістики. З фортифікації: „Боротьба за зміцнілі смуги“ і знайомство з властивостями фронтів довготревалої фортифікації, з історичним прикладом „Облога Меца“. З психольоґії: Весь курс загальної та військової психольоґії зі зверненням особливої уваги на нову галузь: „Психольоґія мас і юрби“.

26 червня 1922 р. після праці на протязі цілого року, Військовий Факультет прийшов до закінчення свого курсу та підсумовання як праці Факультету в цілому, так і окремих його слухачів.

За тих, які скінчили повний курс Військового Факультету, як дійсні студенти, признано 11 слухачів. Вони фактично пройшли повний курс Факультету, здали всі іспити та виконали самостійні праці.

7 осіб скінчило 2 перших семестри, 2 скінчили один семестр, а 161 чол., що не віддавали самостійних праць, а слухали лекцій та були присутніми лише при виконанні практичних вправ, рахуються нескінчившими військовими слухачами Факультету.

Серед працьовників Військового Факультету, крім ґен. М, поважну ролю відіграв також пор. К. Подільський, що був у декана Факультету правою рукою в справах наукових. Пор. К. Подільський по освіті ліцеїст Ніжинського Ліцею, а по науковому фаху — історик, він був разом і лектором і слухачем Військового Факультету і гарним дорадником своїм товаришам по Факультеті у виготовленню рефератів, складанню мап, схем. А в той момент, коли секретар університету і Військового Факультету відїхав до Чех для закінчення своєї освіти, пор. К. Подільський перебирає на себе і весь тягар адміністративний по веденню справи університету. В березні 1922 р, коли ґен. М. примушений був залишити табор, пор. К. Подільський перебирає на себе обовязки й декана Факультету й завдяки йому така досить важлива справа в нашому військовому таборовому житті Військовий Факультет, доведена до успішного закінчення.

Військовий Факультет мав також і свої друковані видання, що видавали саміж слухачі. Так було видано два числа неперіодичного органу Факультету „Військовий Вісник“, що друкувався у таборовій друкарні по 100 примірників кожного числа.

„Військовий Вісник“ ч. 1, 1921 р. Стрілково-Київ, 48 стор., під редакцією А. Ільницького, мав наступний зміст: 1. Від Редакції; 2. Т. Ґ. Масарик — Завдання й орґанізація демократичного війська; 3. Пор. К. Подільський — Загальні риси діяльности Ґенераль-

ного Штабу; 4. Хор.Ліневич — Похід Наполеона до Прусії в 1806 р.; 5. Сот. І. Гончаренко — Психольоґія та військо; 6. Хроніка.

„Військовий Вісник“ ч. 2, 1922 р. Каліш-Київ, 64 стор., під редакцією К. Подільського — мав наступний зміст: І. К. Подільський — Поняття і зміст стратегії; 2. А. Ільницький — Університетське виховання; 3. Л. Олійників — Операція 1796 р. в Німеччині; 4. Г. Хомяк — Революція та інвазія; 5. І. Гончаренко — Психольоґія військової маси; 6. Матеріяли до історії Українського Народнього Університету; 7. Військовий Факультет при Українському Народньому Університеті; 8. Хроніка.

Крім друкованої літератури Військовий Факультет мав видання й способом шапіроґрафним. Цим способом слухачі Факультету друкували свої кращі реферати в 20-40 примірниках. Друки були слідуючі: 1. „Елементарна тактика“, сот. Горко, 12 стор., формату in folio; 2. „Поняття та зміст стратегії“, пор. Подільський, 16 стор., формат також in folio; 3. „Наполеонівська стратеґія“, підп. Рахвальський, 33 стор.: 4. „Утримання війська та піддержання його боєздатности“, сот. Богун, 12 стор.; 5. „Похід 1792 року“ підп. Хомяк, 14 стор.; 6. „Революція та інвазія“, підп. Хомяк, 14 стор.: 7. „Збройна сила та її основи“, підп. Хомяк, 10 стор.; 8. „Похід 1796 року до Німеччини“, сот. Олійників, 20 стор.; 9. „Похід 1793 року“, підп. Хомяк, 14 стор.; 10. „Тактика заосмотрення військ“, підп. Хомяк, 44 стор.; 11. „Північно-американська війна 1861-1865 рр., адм. сот. А. Ільницький, 30 стор.; 12. „Війна та політика“, пор. К. Подільський, 90 стор.; 13. „Ведення війни“, пор. Подільський, 12 стор.; 14. „Збройна сила та її основи“, підп. Хомяк, 47 стор.; 15. „Про бойові сили та бойові засоби“, сот. Корнієнко, 24 стор.; 16. „Похід Наполеона на Італію 1808-1816 рр.“ сот. Карнійчук, 24 стор.; 17. „Похід Наполеона до Росії 1812 р.“ сот. Корнієнко, 30 стор.

Всі видання Військового Факультету надіслано по одному примірнику до Публичної Бібліотеки до Київа та до Бібліотеки Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові.

Історія 4-го Запоріжського полку

імени полковника Богуна

Історичний матеріял Т-ва Запорожців. — Написав *А. Тарнавський*, сотник Війська Запоріжського

(Продовження)

За час відходу до м. Уманя склад полку, через втрати в боях та дезерцію несвідомих козаків, зменшився до 200 баґнетів, 35 шабель при 10 кулеметах Максіма, 10 — Кольта і 10 — Люїса.

Вища команда оголосила мобілізацію в Уманському повіті, по переведенню якої, склад полку збільшився до 400 козаків та 40 старшин. 10 березня до полку був влитий Інструкторський Курінь Запорожського Корпусу, бо курінь цей, розбитий большевиками, не міг самостійно існувати. Відбулися переміни в командному складі полку: к-том 2 сотні замісць хорого хор. Раковського — призначено хор. Цапенка. К-том 3 сотні призначено хор Коломенського. К-том 4 ої сотні замісць перебуваючого в командіровці хор. Тарнавського призначено значкового Хведорева. 5-ту сотню приняв хор. Круть; 7 сотню — хор. Шкурат; 8 сотню — хор. Бугаєнко. Господарем полку замісць захорівшого сот. Якимахи призначено хор. Булгакова. К-том полку призначено хор. Харченка, помішником к-та сотника Мальціва, а к-том 2 куріня — сотника Шевченка. Адютантом полку — значкового Генцуровського.

Два тижні полк простояв в Умані, після чого був посланий в напрямку села Гераджинівки на допомогу оточеним большевиками Кармелюкам. 1 курінь полку несподівано заатакував ворога і прорвавши ворожі лави, зєднався з Кармелюками, з якими і відійшов до м. Уманя. 1 курінь стратив раненими 5 козаків, забитими 4.

Згідно з пляном загального відвороту полк відійшов з м. Уманя, через містечка Тростянчик, Тростянець та Жабокрич до м. Балти, де згідно з наказом заняв позицію на східних горбах в 2 верстах од міста.

Ранком *** березня густі лави большевиків почали наступ на Балту; одночасно ворог відкрив гураґанний вогонь з гармат та кулеметів. Після 6-ти годинного бою ворог прорвав лаву зправа та зліва на участках полків Мазепинського та Чорних Запорожців, котрі відійшли на захід від Балти. Повідомлений кінними звязками про відступ сусідних частин, хор. Харченко наказав відходити і Богунівському полку. 7 та 8 сотні полку не дістали повідомлення про відступ, бо надіслані к-дою полку звязкові, були забиті в дорозі. Обидві сотні зістали оточені большевиками, які навіть не стріляючи, з криком: „Товаріщі, здавайтєсь, нічево не будет!“ бігли до козаків. К-ант 8 сотні хор. Шкурат взяв команду над сотнями і згуртувавши їх в „кулак“, кинув в атаку і пробившись через місто, вже заняте ворогом, приєднався до полку. Велику допомогу в цій операції оказав хор. Нестеренко, котрий мітким вогнем з кулемета робив страшні прірви у ворожих лавах. Втрати полку після Балти були: 16 козаків забитими, 5 ранених.

Далі полк відійшов на ст. Бірзула, звідки потягом переїхав на ст. Роздільна, де став, як резерва дивізії.

*** березня полк одержав наказ під командою сотника Мальціва заняти село Плоске, котре виявило ворожість до українського війська і мало підняти повстання проти української влади. Полк заняв позицію під селом і через добу, в купі з Наливайківським полком, заняв село без опору. Але селяни, побачивши невелику кількість війська, вночі підняли повстання і примусили полк відступити за село, де одержано наказ спішно відійти в місто Тираспіль. По прибуттю в м. Тираспіль полк одержав наказ заняти позицію на східних горбах і прикривати від-

хід армії до Румунії. 4-го квітня після двохгодинного бою з червоними на позиції, полк по наказу, з боєм відійшов до румунського кордону і перейшов через міст на Дністрі в Бендерах, слідом за армією.

З м. Бендер полк похідним ладом перейшов до м. Кишинева, де згідно з міжнародними законами інтернації зложив зброю. З Кишинева полк потягом через ст. Унгені, Більці, Новоселиця, Чернівці приїхав 21 квітня на ст. Заліщики. В Заліщиках полк був переладований у придністрянські ваґони і через ст. Озірна, Тернопіль, Броди прибув в м. Радивилів, де і одержав зброю та військове майно.

29 квітня відбувся перегляд полку Головним Отаманом військ У. Н. Р. Симоном Петлюрою. Отаман залишився дуже задоволений настроями та виглядом полку, інформував полк про сучасний стан на фронті, кілька годин балакав на ріжні теми з козаками та старшинами і дякував всім чинам полку за витривалість.

1 травня полк вирушив в с. Кімнатку, де одержав кулемети і реорґанізував кулеметні сотні. К-том кулеметної сотні „Максіма" призначено хор. Сікача, а к-том сотні „Кольта" — хорунжого Білозерова. В с. Кімнатка скупчився весь Запорожський Корпус і тут його переформовано в Запорожську Ґрупу, котра тепер складалася з 6-ої, 7-ої і 8-ої запорожських дивізій, кожна трьохполкового складу.

Богунівський полк війшов під чергою 22 в склад 8-ої Запорожської дивізії. Крім Богун. полку до дивізії входили полки: 23-й Кармелюцький під к-дою сотника Троцького і 24-ий Сагайдачний під к-дою сотника Жупінаса. К-том дивізії призначено полковника Сіліна.

Підчас переформування Корпусу, большевики прорвали фронт Січових Стрільців і заняли м. Кремінець. Запорожська Ґрупа одержала наказ ліквідувати цей прорив. Богунівському полку наказано заняти с. Борщі, що й виконано без сутички з ворогом. Зліва в с. Матвіївка тримав фронт 23 Кармелюцький полк. Більшовики повели сильний наступ на Кармелюків і вибили їх з села. К-ант полку наказав 2 куріневі під к-дою сотн. Шевченка та кулеметній сотні хор. Сікача вирушити на допомогу Кармелюкам. 2 курінь, приєднавшись до Кармелюків, вибив з села ворога і по виконанню завдання, повернув до полку.

30 травня Запорожській Ґрупі наказано заняти м. Проскурів, 7-а Запорожська дивізія вирушила аванґардом, а за нею 8-а та 6-та дивізії. 3 червня 8 дивізія вступила до м. Миколаїва. Богунівському полку наказано заняти с. Черепова і вести розвідку в напрямку на залізницю Волочиськ — Проскурів. 7-ма дивізія повела наступ на Проскурів, але наступ не вдався і дивізія відійшла у с. Черепова. Богунівсьський полк заняв позицію перед селом, але ворог не виявляв активности.

10 червня 8-а та 6-а дивізії повели другий наступ на Проскурів. 6-а дивізія рушила „в лоб". 8-а дивізія — на с. Лезнево (3 в. від Проскурова). Тогож дня м. Проскурів здобуто. Богунівський полк, по наказу, простояв в с. Лезнево 3 доби на відпочинку. 11 червня 8-у дивізію замісць полк. Сіліна приняв під команду полковник Базільський. Запорожська Ґрупа розпочала наступ на ст. Деражня. Богунівський полк, по наказу, перейшов через села Стурчинці, Бахматівці до с. Пирогівці, де розташувався, виставивши охорону на село Голосків. 15-го червня вранці полк вирушив у наступ на с. Голосків. Зліва Кармелюки повели наступ на с. Русанівка. Обовязки к-та 1-го куріня виконував значковий Блох.

Аванґардна 1 сотня полку під командою значкового Нечая зустрінулася з ворожою лавою в середині села на містку через став, що поділяє село; після перестрілки сотня одійшла за село, де і окопалася. Полк розсипавсь у лаву в 1 версті від села і окопавшись, лава почала перебігати вперед. Гарматний та кулеметний ворожий вогонь був дуже інтензивний. В 300 кроках від ворога лава мусіла наново окопатися. На цей раз полк зустрінувся не із звичайними „товаріщами — сєрой порцієй", а з мадярською більшовицькою частиною, добре вишколеною та хороброю. Частина ця нараховувала 400 баґнетів проти 130 баґнетів наших. Бій трівав 14 годин, тричі Мадяри кидалися в атаку, але не могли збити Богунівців. Чотири рази значковий Блох з 1 курінем атакував Мадярів, але з-за міткого шрапнельного вогню ворога, повертав до окопів. Червоні Мадяри несли величезні страти, але не уступались. На фронті полку працювало 12 кулеметів під керуванням хор. Сікача, який сам з півсотенним хор. Нестеренком беззмінно стріляв з кулемета, виявляючи чудеса витрівалости та хоробрости. На допомогу полку підійшли Кармелюки, з якими полк о 3 год. ночі розпочав рішучий наступ і на ранок заняв село, де розташувався і виставив охорону в бік ст. Деражня. Втрати полку були: важко ранений к-нт 1 куріня значковий Блох; 9 козаків забитих та 15 ранених. Ворожі втрати нараховувались сотками. Особливо багато забитих було на містку мітким кулеметним вогнем хор. Сікача та хор. Нестеренка. 1-й курінь перебрав хор. Коломенський

17 червня через село проїзжав Головний Отаман С. Петлюра. Він зробив перегляд полку, балакав зі старшинами та козаками і висловив подяку всім чинам полку, а зокрема к-ту кулеметн. сотні хор. Сікачеві за зразковий стан сотні.

19 червня полк перейшов в м. Меджибіж і разом з усією дивізією рушив у наступ на м. Староконстантинів. Через с. Пилявка Богунівський полк перейшов в с. Свина, де розташувався і вислав розвідку на м. Староконстантинів під ком. хор. Мойсеєнка. Розвідка відкрила ворога на цукроварні біля передмістя Старики.

М. Староконстантинів було заняте Червоною Таращанською дивізією з 1 важкою та 3-а легкими батеріями. Крім того на залізниці курсували 2 важкі бронепотяги.

21 червня полк, не зважаючи на цільний вогонь ворожих бронепотягів, рушив в наступ на цукроварню. Зправа, з села Красносілка, на передмістю Новики мали наступати Кармелюки. Зліва кіннота Павловського. В 1 версті перед цукроварнею полк розсипався у лаву і, не зважаючи на гураґанний вогонь ворога, з віддалі 100 кроків по команді: „слава", кинулися в атаку. Ворог не витримав атаки і панічно втік з цукроварні. При взятті цукроварні здобуто 1 кулемет „Максіма", один „Кольта" та взято 10 полонених більшовиків, серед котрих 2 чоловіки було з тих зрадників Богунівців, котрі в січні 1918 року з хор. Харчуком перейшли в Києві до більшовиків. Наші втрати були: 1 козак забитий, 3 ранених. Ворожі втрати — 17 забитих.

(Далі буде).

РЕЦЕНЗІЇ І ЗАМІТКИ

Віталій Юрченко: ШЛЯХАМИ НА СОЛОВКИ

(Із записок засланця.) Львів, Видавнича Кооператива „Червона Калина“, 1931. 16°, ст. 231.

Оця книжка — це не так спомини, як наша жахлива сучасність, яка найкращий квіт, найдіяльніший актив українського народу жене кровавими шляхами на далекі Соловки на неминучу загибіль, подібно, як колись цар Петро І. гонив козацькі полки будувати Петербург. Гине на далекій півночі трудова інтелігенція, пропадає найсвідоміше селянство, а на Україні паношиться московська та жидівська комісарщина.

Книга обіймає 1917-1929 роки, та перші два розділи мало нового додають до того, що вже знане зі споминів про ті часи. Герой записок брав активну участь в будуванні української держави. Вже 1920 року він став співробітником большевицьких „Вістей“, та скоро „опамятався“ йде до повстанців і цілі роки воює проти червоних наїздників (1920 1922). Потім „леґалізувався“, став працювати коло автокефалії та освітньої роботи, а вкінці стає районовим шкільним інспектором. І тоді то, в часі загального підйому радянської влади, автор „поховав надію на можливість української держави, повірив у щирість большевицьких пісень, став переконаним радянцем і з силою захвату кинувся у вир радянського життя“.

Та все це не помагало. Всевидюче око Чека пропонує авторові стати донощиком, щоби в той спосіб очиститися з минулих гріхів. І так зачався шлях, що цього трудящого робітника веде через побут у большевицькій тюрмі — на страшні Соловки. „Це слово й сама місцевість до 1929 року в масі на Україні була мало відома. Та за кріваву цю осінь слово „Соловки“ знала й мала дитина“.

Мороз іде поза шкуру, коли читається, які муки переживають люди в большевицьких Допрах („домах поправи“), коли довідуємося, з яким цинізмом чекісти переводять „слідство“, як відбувається транспорт спокійних селян в спільних ваґонах разом із злочинною босячнею, яка не боїться „распароть брюхо аднаму — друґому“. Селяни їхали на Соловки за опір колєктивізації, а інтеліґенти в звязку із СВУ.

Почавши від середини книжки видко безпосередність „записок“, зпочатку є трохи стилізації. Якби було „багато“ таких картин із 40 ст. — то не було би Соловок! Чи справді вірна статистика на 206-207 сторінках?

Автор уміє дуже живо оповідати те все, що сам пережив, тому II. том, де буде продовження цих записок про сам побут на ославлених Соловках, приймуть читачі І. тому з нетерплячкою.

Л. Граничка

СТРІЛЕЦЬКІ ПІСНІ — на фортепян зі словами уложив — Я. Ярославенко. Музична накладня „Торбан“. Ст. 64 Ціна 10 зл.

З радістю мусимо повитати отсю гарно видану, доволі повну збірку стрілецьких пісень, уложених на фортепян (зі словами) відомим нашим композитором і музичним видавцем Ярославенком. Збірка обіймає 66 пісень, які найчастіше співали Українські Січові Стрільці, а потім ціла Українська Галицька Армія. Ці пісні, в частині народні, а в частині уложені стрілецькими композиторами, були вже раз, хоч у дещо іншому виборі, видані видавництвом „Червона Калина“, як співанничок тз. „Сурма“. Видання це давно вже вичерпане. Остання збірка Я. Ярославенка являється кроком вперед на полі закріплення оригінальних мотивів стрілецьких пісень і їх популяризації серед українського громадянства. Співанник „Сурма“ був виданий тільки на один голос, через що мав ту невигоду, що кожний мусів сам дороблювати собі до пісень фортепяновий супровід. Збірка Ярославенка усунула це недомагання, даючи попри арію і слова пісні легкий, мельодійний фортепяновий супровід, доступний широким кругам нашої музикуючої публики.

Потреба такого популярного видання „Стрілецьких Пісень“ відчувалася вже від давна. Багато пісень з часом затираються в памяти і губляться, головно тепер, коли наша молодь, захоплена ріжними джезбендовими „шляґерами“, так рідко звертається до своєї народної чи стрілецької пісні. При помочі цього видання стрілецька пісня, а з нею і поетична традиція минулого знайшла собі кращу, ширшу дорогу до сердець і голосів нашої молоді. Окрім того важне також музичне закріплювання ориґінальних мотивів пісень, так як їх співали колись наші війська. Багато стрілецьких пісень в устах народу і в руках ріжних хорових дириґентів позмінювалися, прибрали багато варіянтів, які затирають їх первісну музичну форму. Видавання стрілецьких пісень в їх ориґінальній фо мі має для нас ще й тим велике значіння.

Булоб добре, колиб автор завдав собі труду і зібрав та згармонізував також ті стрілецькі та взагалі військові пісні, які ще не були записані, ані видані в подібних збірках. В цій збірці бачимо з таких пісень: Ой у полі береза стояла.

Залишаємо фахівцям оцінку музичної сторінки цеї збірки. Саму спробу обрібки стрілецьких пісень на фортепян уважаємо великим вкладом у нашу легку музичну літературу, а заразом цінним засобом для піддержання і розвинення традиції нашого недавного минулого. За все це належиться п. Ярославенкові щире признання.

В. Л.

ПОВІСТЬ ПРО КАТЕРИНУ II.

(Володимир Юрезанський: Цариця. Історична повість. Книгоспілка, Харків, 1929. вел. 16°, ст. 220; переклад з російської мови В. Свідзінського).

Український читач з цікавістю сягне по повість про ту царицю, яку так ненавидів Шевченко за те, що „доконала“ нашу Україну. Кажуть Шевченкові сучасники, що український поет не міг без обурення вуслухати навіть найменшої згадки про ту „сучу дочку,“ бо вважав Катерину II. гробокопатильницею української волі.

В якому світлі виходить цариця в книзі московського автора, в українському перекладі?

Сам титул „Цариця“ — це тільки рекляма для повісти про те, як в кінці 18 віку закріпощувано українські села. Правда, на перших 50 сторінках розказується, як Катерина II. гостювала в Київі 1787 р. і описується її подорож на південь України та стрічу з польським королем Станіславом Понятовським. Ця історична подія з царицею майже нічим не звязана з основою повісти — бо посольство села Турбаїв до Катерини в Київі ніяк не вяже повісти в одну цілість.

Московський автор з подивом описує „російську царицю, що вміла веселитися й жити, не зважаючи

на близьку старість.“ „Про цю леґендарну подорож чужоземні посли писали потім до своїх монархів з заздрощами й захопленням, а европейські двори, ласі на плітки, створили силу єхидних оповідань і анекдот.“ Дальше Юрезанський описує її, чудовий визолочений візок, прикрашений блискучою парчею й гербами, штальмайстерів, гофмайстерів, маршалів, камерґерів і т. д., не забуваючи додати, як то могилівський архиепископ Георгій Кониський говорив у захваті: „Нехай астрономи доводять, що земля коло сонця обертається. Наше сонце кругом нас ходить...“

Роля цариці в повісті обмежується тільки до підпису вироку в процесі села Турбаїв із дідичами Базилевськими. Козацьке село Турбаї сталося власністю панів Базилевських. Козаки не хочуть робити панщини і „шукають правди“ та „довго оббивають пороги в московському сенаті“ і в Катерини II., не знаючи, що всі „нові порядки“ заводяться із волі цариці. Українські селяни в московського автора „коряться,“ як тільки „думають, що й справді надходить царський указ.“ Турбаївці бажають „допевнитися від цариці милости до своєї правди“; вони вірять, що „указ справедливий,“ бо його видав „царський сенат“; своїх панів убивають, а суддів ощаджують, бо „цареві служать“ — „то вже зовсім інша річ, за них голови постинають.“

Однак не помогла Турбаївцям паперова воля „правительствующого сенату: „Июля тридцатаго дня 1788 года правительствующий сенат постановил: признать вольные казацкие права по старине и крови за теми жителями села Турбаи, кои записаны полковником Капнистом в компуты миргородского полка, и за всеми, кто от сих записанных народился.“

Зразу Потьомкин, а пізніше намісник Каховський так інтерпретували ту грамоту, що селян із Турбаїв попереселювано на далекі місця, а багатьох замучено тортурами в тюрмі або кулями на площі в часі виконування вироку з волі цариці.

Повість „Цариця,“ хоч і вірно змальовує боротьбу українського села із новим ладом суспільним, який помогли запровадити на Україні саме московські царі, — витримана в московському державному дусі. Україна виступає тут як всяка інша частина Росії. Ані згадки про щойно недавно втрачену політичну й національну волю. Все лихо для селян походить від місцевих, таки своїх, українських панів, а „укази“ царського сенату справедливі.

Ось таку то повість про царицю Катерину II. видало в перекладі українське видавництво „Книгоспілка.“ Оте промовчання московським автором політичного й національного тла змушує українського читача до задуми. Ніде ані слова про московську неволю!

Л. Граничка

ЦІКАВА КНИЖКА

Давно я не читав такої цікавої книжки, як Юрченка — „Шляхами на Соловки“, бо вона емоціонує читача, приковує його увагу не лиш своїм сензаційним змістом, але й щирістю та простотою.

Юрченко не захлистується, ані каламбурами мови, ані бомбастикою стилю. В його книжці нема ніяких „ізмів“, якими повоєнна письменницька братія намагалась „виявити“ свою талановитість. Навпаки Юрченко старається писати найпростіше і саме ця його „немодерність“ робить книжку не лише цікавою змістом, але й вартісною з літературного боку.

Картини пересуваються кіново. Увагу читача, скупчену над якоюсь сторінкою, переганяє мимохіть цікавість, що дальше буде.

Велика вартість тієї книжки ще й у тому, що автор зумів найти мірку: Нема зайвої балаканини, нема й сухого реєстрування фактів — щиро, безпосередно, цікаво, притому кольористично й легко.

В початкових аркушах „Шляхами на Соловки“ згадується про події з української революції, здебільша відомі, яких торкались уже інші автори. Та інакші вони в Юрченка. Хоча автор й не силкується змалювати їх по мистецьки, для ефекту, то всеж вони такими виходять. Звичайно — талан як олива — вийде на верх. Юрченко дебютант, це його перша річ, та видержує він цей дебют по „ремарківськи“.

Середовище, в якому чергуються події, які описує Юрченко, це село, тому описи ці надихані українським чорноземом, овіяні своїм, рідним вітром і то вітром революційної хуртовини, що заносять запахом крови й диму.

Юрченко, як молодий хлопчина, спершу несвідомий національно, переходить на протязі ледве кількох тижнів, революційну школу національного освідомлення і стає в ряди боєвиків за визволення Батьківщини: Юнацька школа, бої на фронтах, в повстанцях. Після розвалу армії УНР. мандрівка за Збруч — шукати на скитальщині центру та орієнтації. Тут бачив повну безнадію. І знову поворот на Велику Україну, еволюція „на ліво“ — боротьбисти, напруга погодити самостійницьку ідею з радянською дійсністю. Це являється утопією; авторові та його однодумцям не залишається нічо іншого, як знову повернути до старого: йде у повстанці. Епізоди з життя повстанців найяркіші — своєрідна екзотика...

Після ліквідації повстань наступає другий акт: праця на культурно-освітному полі, прояви найбільшої енергії боротися для добра справи з „противними вітрами“. Але й тут не находить виходу. Щирі зусилля, хоча які корисні для народу — заганяють автора споминів у тюремні мури, а опісля на шлях, який кінчиться „леґендарними Соловками“. Цей шлях на Соловки, багатий в епізоди, змальований колірами крови й жаху. Про життя в большевії ми знаємо з ґазет, а вдійсностиж правди не знаємо. З книжки Юрченка ця правдива дійсність стає нам перед очима у всій своїй повноті: „Кругом неправда й неволя, народ замучений мовчить“.

І якраз у цій другій половині книжки найбільша її вартість. Жива правда очевидця. Описи далекі від ґазетних сензацій, або скучних редакторських мудрацій на „большевицькі теми“, писаних з віддалі соток кільометрів і з „повітря“. В Юрченка нема видумок. Він пережив те все; переболів, перетравив. З поодиноких епізодів, з балачок дядьків, з діяльоґів вязнів тих найбільш плястичних малюнків сірого життя в „Шляхами на Соловки“, можна довідатись більше, як з цілих томів праць про СССР., або зі соток ґазетних фейлєтонів.

Читач, який прочитає цю книжку — призадумається і то довше, а скількиб він не думав, то — в нещирість автора не повірить, хоча повірить в його письменницький хист.

„Шляхами на Соловки“ це небуденна поява на книгарському ринку. Раджу кожному прочитати, зокремаж тим, які залюбки бовтаються у балачках про радянські досягнення, не знаючи вдійсности, що там твориться. Тоді большевія не буде видаватись для них Марсом, а большевики „Марсіянами...“

І. Загайський

† ЯРОСЛАВА КЛІШ

Дня 28. квітня померла урядничка „Червоної Калини" Ярослава Кліш. Ідейна, трудяща робітниця установи, якій віддала останки всіх своїх сил, відійшла ненадійно в зарані молодости, залишаючи по собі важкий жаль серед співпрацівників Видавництва. Тиха, незамітна для життя, невгнутого характеру, повна посвяти для Ідеї — була зразком правдивого самовідречення. Похорони на янівський цвинтар відбулися дня 30 квітня при великім здвизі учасників, зокрема молоді, яка Покійну загально знала й високо цінила. На місце вічного спочинку відпровадили Покійну — о. кан. Ю. Дзерович, о. кан. Д. Лопатинський, о. кан. Кишакевич, о. Ґорчинський, о. Дзедзик і о. Чемеринський, над могилою прощали словом о. Чемеринський, студ. Чижівна, співав великий студентський хор. Вічна Її память!

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Читачів наших видань прохаємо надсилати нам свої завваги, рецензії та помічення. Досі про вартість наших книжок довідувалися ми з рецензій т. зв. фахових, ґазетних критиків. Та для нас цікавіші замітки читачів — бо це голоси тих, що цікавляться книжкою, купують її і для яких вона призначена. А це головне для Видавництва. Звязок з читачами дуже важна справа. Рецензіями, замітками покористуємось дуже радо й помістимо їх в нашому журналі.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Видавництво „Червоної Калини" звернулося недавно з окремою пригадкою до своїх довжників, та на жаль пригадка ця не мала потрібних наслідків. Багато довжників і не відгукнулось на неї, а між ними і деякі члени нашої Кооперативи.

Хто як хто, але члени повинні бути в першу чергу зацікавлені станом Кооперативи. Це-ж не приватне добро, а спільне. Управа докладає всіх старань, розбудовує Видавництво — мимо важких часів, одинока „Червона Калина" видає книжки й то поважні, на які треба багато вкладу гроша, члениж не здають собі справи з того, звідки його набрати.

Відборці книжок і передплатники „Літопису Червоної Калини" завинили величезні кваоти.

Довжники через свою недбайливість шкодять установі, яка мусить орудувати не своїм грошем, а банковими позичками, що пожирають поважні суми на відсотки.

„Червона Калина" зверталась уже до своїх довжників з увічливими проханнями, вистерігаючись по змозі всяких адвокатських упімнень. Та це вічно не може тревати. Розборговані книжки не можуть переходити нескінчених сум, наражаючи Видавництво на недостачу готівки, а разом із тим на величезні втрати.

„Bis dat, qui cito dat" — Нехай не забувають про це ті, що почуваються до гріха, та не залишають бодай тим разом нашої пригадки без реального відгомону.

ПЕРЕПИСКА АДМІНІСТРАЦІЇ

Ще дня 10. березня ц. р. отримала Адміністрація з Credit-Anstalt у Відні у грошевому листі суму 7 долярів, без заподання імени посилаючого. — Адміністрація просить посилаючого подати своє імя.

СПИСОК ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1914-1921 РР.

(Продовження)

Б-кий І. Головна става в Климци. „УСС. в Карпатах", збірник. Відень 1915, м. 8°, ст. 61-73.
Про УСС.

Б. Л. Нарада в с. Борушківцях. „Око". Каліш. 1921, ч. 23, ст. 20-21.
Зимовий похід. 5. XII. 1919. Ґен. Омелянович-Павленко.

Б. Л. Таборова Мельпомена. „Літопис Ч. К." 1930, ч. 4. ст. 3-4.
Культ.-осв. праця. УСС. 2 іл.

Б. Л. Ю. Ф. Ліндеман (некрольоґ). „Тризуб". Париж. 1929, ч. 51/52, ст. 34-35.
Третя Залізна Дивізія. Арм. УНР.

Благодир Олександер. Отаман Долуд. „Стрілець". Стрий. 1919, чч. 25, 26 і 27.
Враження, характеристика.

Божик Степан. Дещо про українських партизан в 1919 році. (Уривок з денника). „Календар Ч. К". на 1924 р. Львів 1923, в 8°, ст. 140-144.
Махно, Григоріїв, Уваров, Чучупака.

Бой. Українські Січові Стрільці (УСС) і Січові Стрільці (СС). „Календар Ч. К". на 1924 р. Львів, в. 8°, ст. 68-78.
Нарис їх історії.

Бойова Памятка Січового Стрільця. „Стрілецький Календар". Староконстантинів. 1919, ст. 47-50.

Бойові Відзнаки Республики. „Україна". Камянець. 1919, ч. 2.
Проєкт бойового хреста і бойового медалю.

Бойові українські відзнаки. „Прапор України". Камянець. 1919, ч. І, ст. 17.
Хрест Республики і медаль, затв. 22. І. 1919. Іл.

Бондоровський. Українська Армія і постачання. „Син України“. 1920, ч. 6, ст. 2-3.
Про передачу з В. Мін. справи постачання до Армії.
Бонківна Соня. Адріян Дзерович. Спомин. „Літопис Ч. К“. Львів. 1929, ч. 2, ст. 21.
Бібліоґрафія, опис похорону, портр.
Борис і Олександер Перепелови. І Зубенко. Наші лицарі і муч ники. Зб. І. Каліш. 1922. 8⁰, ст. 2-3.
Бородиевич Евген. День 16-го липня 1919 (В другу річницю). „Укр. Вістник“. Львів. 1921, ч. 136 і 137.
Борцям за волю... „Календар Просвіти“ на 1923 р. Львів. 1922. 8⁰, ст. 198.
Памятник в Бродках, пов. Львів.
Бражньов Є. Казан киплячий. „Літ. Наук. Вістник“. Львів. 1929, кн. XI, ст. 955-962.
Уривок з його „В диму кастров“, в пер. М. М-на. Завоювання України.
Братовбивець Горбатюк Павло. І Зубенко: Наші лицарі і мученики. Зб. І. Каліш. 1922. 8⁰, ст. 14.
Поділля. 1919.
Брилинський Максим. З Денікінцями. Оповідання — спомин. „Літопис Ч. К“. 1929, ч. 2, ст. 8-10.
Денікінці у Могилеві н/Дністром.
Бузун Андрій. Війна та військо. Харків 1918. 16⁰, ст. 8. Вид. Харк. Федерації А.-К.
Буковинські селяни розганяють шість полків Румунів. „Календар Ч. К“. на 1925 р. Львів. 1924, в. 8⁰, календаріум. Іл.
Букшований. Де мортуіс. „Син України“. 1920, ч І, ст. 5.
Про потребу збирання літ. матеріялів, що торкаються війська, його акцій, геройств і ин.
Булавний Кострин з II козаками добуває стацію. „Календар Ч. К“. на 1931 р. Львів. 1930, в. 8⁰, календаріум. Іл.
Глуховичі, загін от Долуда. XII. 1918.
Булавний Осип Михайлецький. „Козацький Голос“. Камінка Струмілова. 1919, ч. 68.
Некрольоґ.
Бунчужний Басів Грицько. І. Зубенко: Лицарі і мученики. Зб. І. Каліш. 8⁰, 1922, ст. 8-9.
Поділля. Самовідданість 7. стр. бриґ. 2-го куріня 3-ої Залізної див. 1920.
Бурачинський Андрій, др, сан. шеф. УГА. Моя відповідь. „Літопис Ч. К“. Львів. 1930, ч. 6, ст. 7-10.
Відповідь на закиди др. Ст. Шухевича в його „Споминах“, ч. III.
Бурнадз М., пор. УГА. На українсько-румунському пограничу. (Спомин). „Календар Ч. К“. на 1931 р. Львів. 1930, в. 8⁰, ст. 131- 41.
Пов. Снятин, поранична сторожа. 3-тя сотня. 1919.
В. Наші військові керівники. І. Ґен.-хор. В. А. Сінклер. „Наша Зоря“ Ланцут. 1922, ч. 5, ст. 13.
Біоґр. нар.
Вадимко. Нач. Вожд Греків. „Укр. Вісти“. Тернопіль. 1919, ч. 36.
Біоґр. дані.
В денікінськім полоні. „Стрілець“. Камянець на Под. 1919, ч. 87 (І).
Спогад.
Величко Н. З життя Камянець-подільського відділу Українського Товариства Червоного Хреста. „Нове життя“. Камянець. 8° в. 1920, ч. І, ст. 14-15.
Історія заснування. Кінця бракує.

(Продовження буде).

ЛІТОПИС ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

ІЛЮСТРОВАНИЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

III. річник / Число 6. / Червень 1931.

*

ЗМІСТ

	Стор
Я бачу вас — О. Олесь	2
Провесна — Евген Маланюк	2
Десять днів у Києві в січні 1919 р. Докінчення — М. Ч.	3
Наші за дротами — Леонід Бачинський	6
До історії нового Львівського Театру при Начальній Команді Галицької Армії — Т. Клим	7
З листів до Редакції	9
„Прігорінская Совєтская Соціялістіческая Республіка“ — Павло Селезіон	10
Дещо про співпрацю панцирних авт підчас оборони Києва в січні 1918 р. — Борис Монкевич	11
Гуцульська Сотня У. С. С. Докінчення — М. Горбовий, У. С. С.	12
З Товариства Охорони Воєнних Могил	17
Військовий Факультет Українського Народнього Університету в таборі Ланцут-Стрілково	18
Історія 4-го Запоріжського Полку. Продовження — А. Тарнавський	19
Рецензії і замітки	21
† Ярослава Кліш	23
Бібліоґрафія. Список жерел до історії української визвольної війни 1914-1921 рр.	23

Редаґують: *Лев Лепкий* і *В. Софронів-Левицький* Відповідальний редактор: *Петро Пасіка*

Друкарня ОО. Василіян у Жовкві

ДО ЦЕЇ ПОРИ НАДІСЛАЛИ КУПОНИ ІЗ ЗАКУПЛЕНОЇ КНИЖКИ Є. ЧИКАЛЕНКА ЩОДЕННИК

(Продовження)

443. Др. Бабій Володимир, Львів 1787; 444. Байдак Петро в Лодзі 2202; 445. Ванчицький Ст. Сянік 2559; 446. Волчук Филип, Львів 2866; 447. Кульчицький Михайло, Синевідско вижне 2481; 448. о. Кульчицький Михайло, Новий Санч 2038; 449. Король Іван П. С. К., Калуш 1773; 450 інж. Кравців Михайло, Стрий 1972; 451. Кулик Михайло, Львів 3687; 452. Козубський Борис, Зарудзе Кремп. 1586; 453. Луцький Остап, Львів 1608; 454. Майстер Фридерик, Варшава 2576; 455 Др. Макарушка Любомир, Львів 2798; 456. Др Питлик Богдан, Космач 1754; 457. Постригач Володимир, Тернопіль 2844; 458. Пеняк Іван, Жидачів 2833; 459. Павник Миколай, Жовква 2059; 460. Свентий Кость, Чарториск 2085; 461. Др. Свистун Омелян, Перемишль 1692; 462. Трохименко Клим, Львів 2249; 463. о. Татомир Теофіль, Східниця 2786; 464. Чит. „Просвіти“, Вигода 1827; 465. Чит. „Просвіти“, Креховичі 1990; 466. Др. Чайківський Андрій, Коломия 2949; 467. Чубатий Петро, Львів 2836; 468. Чит. „Просвіти“. Красічин 1981; 469. інж. Чепіль Володимир, Львів 1670; 470. Шепарович Юрій, Львів 2195; 471. Якібчук Юлія, Коломия 1631; 472. Ч. купону: 2300 без назвиска; 473. Др. Янів Бронислав, Львів; 474. М. Матвійчук, Львів 2981; 475. І. Оболонський, Ґрабів 2558.

Далі буде

